

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2019

Andrea Kačírová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch
1989-1998**

Bakalářská práce

Autor práce: Andrea Kačírová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Eva Irmanová, CSc

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9.5.2019

Andrea Kačírová

Bibliografický záznam

KAČÍROVÁ, Andrea. *Proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch 1989-1998*. Praha, 2019. 37 s. Bakalárska práca práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí bakalárske práce PhDr. Eva Irmanovová, CSc.

Rozsah práce: 102 704 znakov

Anotace

Bakalárska práca sa zaoberá procesom demokratizácie na Slovensku v rokoch 1989-1998 a snaží sa zodpovedať na otázku či bol tento proces úspešný. Práca podrobne skúma jednotlivé faktory, ktoré mali vplyv na priebeh demokratickej konsolidácie. Práca vychádza z teoretickej koncepcie demokratickej konsolidácie autorov Samuela P. Huntingtona, Juana J. Linza a Stepana C. Alfreda. Vzhľadom k tomu, že je táto práca zameraná na vývoj jedného územia v určitom časovom úseku, hlavná použitá metóda je prípadová štúdia, tzv. case study. Okrem prípadovej štúdie je využitá aj komparatívna metóda a rôzne štatistické údaje. Pre lepšie pochopenie skúmanej témy je porovnávaná konsolidácia v rámci Československa a Slovenska, tak isto jednotlivé volebné programy a ich následné uplatnenie a dodržiavanie v praxi. Proces demokratickej konsolidácie a jej úspešnosť je posudzovaný na základe štúdia vybranej literatúry, dobových dokumentov, tlače a relevantných internetových zdrojov.

Annotation

The bachelor thesis discusses the process of democratization in Slovakia in the years 1989-1998 and tries to answer the question whether this process was successful. The thesis analyzes various factors that have influenced the course of democratic consolidation. The work is based on the theoretical concept of democratic consolidation of the authors Samuel P. Huntington, Juan J. Linz and Stepan C. Alfred. This thesis focuses on the single territory in a certain period of time, therefore the main method used is the case study. In addition to the case study, a comparative method and various statistical data are used. For a better understanding of the issue, consolidation within Czechoslovakia and Slovakia is compared, as well as individual electoral programs and their subsequent application and compliance in practice. The analysis of democratic consolidation in Slovakia is conducted on the basis of a study of selected literature, media archives and relevant internet resources.

Klíčová slova

Demokratická konsolidácia, demokratizácia, tranzícia, Slovensko, vláda, Zamatová revolúcia, Mečiar, mečiarizmus, EÚ, NATO,

Keywords

Democratic consolidation, democratization, transition, Slovakia, government, Velvet revolution, Meciar, meciarism, EU, NATO

Title/název práce

Process of democratic consolidation in Slovakia in years 1989-1998

Proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch 1989-1998

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala vedúcej bakalárskej práce PhDr. Eve Irmanovovej, CSc za jej cenné rady, odborné pripomienky, trpezlivosť a ochotu. Tak isto by som chcela pod'akovať aj vedúcemu bakalárskeho seminára doc. PhDr. Michalovi Kubátovi, Ph.D.

Obsah

Úvod	1
1. Teoretické východiská	4
1.1 Definícia demokratickej tranzície	4
1.1.1 Model Samuela Huntingtona	4
1.1.2 Model Juana Linza a Alfreda Stepana	5
1.2 Definícia demokratickej konsolidácie	6
1.3 Konsolidovaná demokracia	6
2. Slovensko a demokratická tranzícia	7
2.1 Zamatová revolúcia	7
2.2 Vznik politických strán, hnutí a ich programy	9
2.3 Slobodné voľby	12
2.4 Ekonomická transformácia	13
3. Slovensko a demokratická konsolidácia	14
3.1 Prvá demokratická vláda	14
3.2 Hnutie za demokratické Slovensko	16
3.3 Rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky	17
4. Porušovanie demokratických práv	19
4.1 Divoká privatizácia	21
4.2 Zneužívanie referenda na politický boj	23
4.3 Sloboda a stav médií	25
4.4 Porušovanie ľudských práv a práv menšín	26
4.5 Odvolanie Františka Gauliedera	27
4.6 Únos prezidentovho syna	28
4.7 Mečiarove amnestie	30
5. Slovensko ako konsolidovaná demokracia	31
5.1 Vytvorenie koalície proti Mečiarovi	31
5.2 Návrat k demokratickým princípom	32
5.3 Koniec medzinárodnej izolácie	33
Záver	35
Summary	37

Úvod

Témou tejto bakalárskej práce je proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch 1989-1998, teda od Zamatovej revolúcie po koniec vlády Vladimíra Mečiara. Obe udalosti považujem za míľniky v procese demokratizácie a jej následnej konsolidácie. Zamatová revolúcia zavrhla zmenu režimu z komunistického na demokratický. Aj napriek tomu, že tesne po udalostiach Zamatovej revolúcie vládla euforická atmosféra, proces demokratickej konsolidácie sa výrazne spomalil po vzniku samostatnej Slovenskej Republiky a v rokoch 1994-1998 bolo Slovensko označované za „čiernu dieru na mape Európy“¹. Dôvodom bolo nerešpektovanie demokratických práv, zlé zaobchádzanie s menšinami, konflikt medzi prezidentom a premiérom, nerešpektovanie rozhodnutí ústavného súdu, ale aj zložitý vzťah s inými štátmi. Vláda a jej podporovatelia však tvrdili, že Slovensko je plne demokratická krajina. Slovensko sa postupne dostalo do medzinárodnej izolácie a bolo vyradené ako jediné z regiónu z prístupových rozhovorov o vstupe do európskych inštitúcií a Severoatlantickej aliancie, aj keď Slovensko malo záujem stať sa členom. Napriek tomuto kritickému obdobiu je Slovensko dnes považované za krajinu, kde úspešne prebehla demokratická konsolidácia a za dôležitého člena ako Európskej Únie, tak aj Severoatlantickej Aliancie.

Túto tému som si vybrala pretože v roku 2017 bola na Slovensku znovuo tvorená téma Mečiarových amnestií a mečiarizmu. Tieto amnestie sa politici pokúšali zrušiť už osem krát, no definitívne boli zrušené až v roku 2017. Ku činom, na ktoré boli udelené amnestie² sa vyjadrovali politici, médiá, ľudia blízky V. Mečiarovi aj samotný V. Mečiar. Vznikol dokument s názvom *Mečiar* režisérky Terezy Nvotovej, ktorý mapoval Mečiarove hlavné kauzy a film *Únos* režisérky Mariany Čengel Solčanskej. Mečiarove zločiny a spôsob vládnutia sa dostal znova do povedomia verejnosti aj politikov a predstavoval odstrašujúci príklad. V roku 2018 bol kvôli svojej práci zavraždený investigatívny novinár Ján Kuciak, ktorý vo svojich článkoch odkrýval kauzy, do ktorých bola priamo zapletená najsilnejšia vládna strana SMER, upozorňoval na vysokú mieru korupcie vo vláde a prepojenie mafie. Po týchto udalostiach niekoľko slovenských novinárov začalo spájať toto obdobie s obdobím

¹ Výrok Madeleine Albright z roku 1997, Oficiálna stránka projektu Demagog.SK, ktorý sa zaoberá overovaním pravdivosti výrokov, <https://demagog.sk/vyrok/vr34839/> (stiahnuté 5.5.2019)

² Jednalo sa o únos prezidentovho syna a zmarené referendum z roku 1997

mečiarizmu a hovoriť o návrate do 90-tych rokov³. V kontexte súčasného diania a občianskeho prebudenia mi prišla téma demokratickej konsolidácie na Slovensku, ktorá veľmi úzko súvisí s Mečiarom a mečiarizmom, opäť aktuálna, aj napriek tomu že procese demokratickej konsolidácií na Slovensku sa venovalo v minulosti mnoho zahraničných aj slovenských autorov.

Cieľom tejto práce je odpovedať na otázku či bol v časovom období rokov 1989-1998 proces demokratickej konsolidácie úspešný a prečo bol, respektíve nebol, tento proces úspešný. Moja predbežná hypotéza je, že aj napriek začiatku zdanlivo úspešnej demokratickej konsolidácie Slovensko začalo vybočovať z cesty a postupne sa vzdälovať od demokratických princípov a ideálov. Po vzniku samostatného štátu a rozpade Českej a Slovenskej Federácie sa proces začal spomaľovať až sa zastavil úplne. Zlomom v procese demokratickej konsolidácie boli voľby v roku 1998, kedy si ako verejnosť tak aj opoziční politici uvedomovali vážnosť situácie a že tieto voľby môžu nenávratne rozhodnúť o budúcom smerovaní Slovenska, ako v domácej tak aj zahraničnej politike. Proces demokratickej konsolidácie v danom časovom období teda nepovažujem za úspešne zavŕšený, a znovu sa rozbehol až po zmienených voľbách. Zmena vlády bola pozitívne hodnotená aj v zahraničí a Slovensko bolo znova zaradené do prístupových rozhovorov v roku 2000.

K odpovedi na otázku či bol proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch 1989-1998 úspešný sa chcem dopracovať analýzou jednotlivých vlád v danom časovom období a faktorov, ktoré mali vplyv na tento proces. Vzhľadom k tomu, že je táto práca zameraná na vývoj jedného územia v určitom časovom úseku, za hlavnú metódu som si zvolila prípadovú štúdiu, tzv. case study. Okrem prípadovej štúdie využijem aj komparatívnu metódu a rôzne štatistické údaje. Porovnávať budem demokratickú konsolidáciu v rámci Československa a Slovenska, tak isto jednotlivé volebné programy a ich následné uplatnenie a dodržiavanie v praxi.

Táto bakalárska práca je rozdelená do piatich hlavných kapitol. Prvá kapitola je teoretická. Venujem sa pojmom, s ktorými budem pracovať a hlavným teoretickým východiskám jednotlivých autorov, ktorí tieto pojmy definovali. Druhá kapitola práce sa zameriava na samotnú demokratickú tranzíciu, konkrétne na udalosti Zamatovej revolúcie, vznik nových hnutí, strán a ich programy, slobodné voľby a na počiatok ekonomickej transformácie, ktorá bola dôležitou súčasťou demokratickej tranzície. Tretia kapitola sa venuje samotnej demokratickej konsolidácii, konkrétne jej začiatkom, kedy ešte nebolo jasné

³ Články spravodajského portálu Aktuality.sk a DenníkAN

akým smerom sa Slovensko bude uberať. Veľký vplyv na budúce smerovanie Slovenska malo vznik Hnutia za demokratické Slovensko a rozpad Českej a Slovenskej Federácie, čomu venujem samostatné podkapitoly. Štvrtá kapitola je venovaná porušovaniu demokratických práv, teda negatívnym javom úspešnej demokratickej konsolidácie. V jednotlivých podkapitolách analyzujem faktory, ktoré mali negatívny vplyv na demokratickú konsolidáciu. Posledná kapitola hovorí o obrate v Slovenskej politike a novej šanci pre Slovensko stať sa konsolidovanou demokraciou.

V tejto práci vychádzam z teoretickej koncepcie demokratickej konsolidácie a jej vnímania zahraničných autorov Samuela Huntingtona v knihe *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Juana Linza a Alfreda Stepana v knihe *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe* a českého politológa Michala Kubáta z knihy *Postkomunismus a demokracie: politika ve středovýchodní Evropě*. Demokratickej tranzícií a konsolidácií na Slovensku sa venuje predovšetkým profesorka Soňa Szomolányi a politológ Ľuboš Kubín. Vo svojej práci som vychádzala z publikácie S. Szomolányi *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004* a spoločnej publikácie S. Szomolányi a John A. Gouldu *Slovakia: Problems of Democratic Consolidation and the Struggle for the Rules of the Game*, ako aj publikácie Ľuboša Kubína *Rola politických elit pri zmene režimu na Slovensku*. Analýze slovenských volebných strán a ich programov naprieč jednotlivé volebné obdobia sa venuje Grigorij Mesežnikov. Povahu Vladimíra Mečiaru a spôsob jeho vládnutia výstižne a autenticky na základe Mečiarových výrokov zachytil Marián Leško vo svojej knihe *Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl, politika bez zábran*. Pre lepšie pochopenie problematiky menšín na Slovensku vychádzam z publikácie historičky Evy Irmanovej *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. V práci sa opieram ako aj o zmienenu literatúru, tak aj relevantné internetové zdroje. Opieram sa o zdroje Štatistického Úradu Slovenskej Republiky a znenia jednotlivých zákonov a Ústavy, ktoré sú dostupné na oficiálnych internetových stránkach. Tak isto využívam aj dostupný internetový archív jednotlivých spravodajských portálov.

1. Teoretické východiská

Existuje niekoľko teoretických konceptov a modelov prechodu k demokracii a následnej demokratickej konsolidácie. Na to aby sme mohli lepšie pochopiť procesy, ktoré prebiehali na Slovensku v danom časovom období 1989-1998, je nutné si tieto modely vysvetliť. Nasledujúca kapitola opisuje teoretické koncepty a modely demokratickej tranzície a konsolidácie. Touto problematikou sa samozrejme zaoberajú viacerí politológovia, ale pre obmedzený rozsah tejto bakalárskej práce som si zvolila teoretické koncepty politológov Samuela Huntingtona, Juana Linza a Alfreda Stepana.

1.1 Definícia demokratickej tranzície

1.1.1 Model Samuela Huntingtona

Samuel Huntington sa tomuto pojmu venoval hlbšie a proces demokratickej tranzície vo svete rozdelil podľa časového obdobia do troch vln, kedy dochádza v rôznych krajinách s rôznym politickým systémom k podobným situáciám. Súčasťou demokratizačných vln je obvykle aj liberalizácia. Huntington zmieňuje, že po demokratizačnej vlne v niektorých prípadoch nastali aj protivlny, kedy sa demokratické systémy vrátili znova k nedemokratickým. Na základe svojich zistení, demokratické vlny rozdelil nasledovne: prvá demokratizačná vlna nastala v rokoch 1828-1926, druhá demokratizačná vlna v rokoch 1922-1942 a tretia demokratizačná vlna prišla v roku 1974 a stále ešte prebieha.

Táto bakalárska práca sa zaoberá tzv. treťou demokratizačnou vlnou, ktorá podľa Huntingtona nastala po roku 1974, kedy sa v Grécku zrútil vojenský režim a moci sa chopila civilná vláda. Tento proces opísal podrobne v knihe *Tretia vlna – Demokratizácia na sklonku 20.storočia*. Za kľúčovú udalosť v procese demokratizácie v post-komunistických krajinách považuje zvrútenie komunistického systému a následné slobodné voľby. V kontexte tejto bakalárskej práce by to znamenali udalosti Zamatovej revolúcie v Československu, v roku 1989. Zamatovú revolúciu som si preto zvolila aj ja ako hraničný rámec začiatku demokratickej konsolidácie na Slovensku.

Podľa Huntingtonovej definície, demokratická tranzícia znamená posun k demokracii. Demokratizačné procesy sa dajú rozdeliť nasledovne. Prvým typom je prerod (*transfomation*), ktorý označuje, že kľúčovú rolu pri zvrhnutí autoritárskeho režimu a nastoleniu demokracie

majú pôvodný držiteľia moci.⁴ Ďalším typom je výmena (*replacement*), čo je opak prerodu.⁵ Najsilnejším prvkom vo vláde sú stúpenci starého režimu, ktorí zmene odporujú. Demokratizácia je výsledkom toho, že opozícia získava silnejšie postavenie na úkor vlády.⁶ Posledným typom demokratickej tranzície je premena (*transplacement*), kde sa jedná o spoločný postup vlády a opozície. Huntington zaraduje Československo aj tu, keďže vláda začala s opozíciou vyjednávať a nakoniec došlo k dohode.⁷

1.1.2 Model Juana Linza a Alfreda Stepana

Juan Linz a Alfred Stepan sa problematikou demokratickej tranzície zaoberajú vo svojej knihe *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. Vzhľadom na zameranie mojej bakalárskej práce sa budem venovať ich definícií tranzície v post-totalitných režimoch, kde radia aj Československo. Post-totalitné režimy vznikli výsledkom zmien v systéme, ktorý bol kedysi totalitný. Autori uvádzajú, že prechod k demokracii v post-totalitných režimoch je pravdepodobnejší ako v totalitných, pretože v totalitných režimoch neexistuje organizovaná demokratická opozícia. Samozrejme, post-totalitné režimy sa navzájom líšia, Linz a Stepan tieto odlišnosti demonštrujú na príklade Maďarska, Bulharska a Československa. Československo radia do kategórie *frozen post-totalitarianism*, kde uvádzajú, že kolaps režimu je pravdepodobnejší ako vyjednávanie s vládou.⁸

Prvým demokratizačným procesom je podľa autorov *reforma* (odpovedá Huntingtonovému prerodu), označuje vývoj, kde sú v čele procesu demokratizácie súčasné elity autoritárskeho systému. Ďalším procesom je *ruptura* (odpovedá Huntingtonovej výmene), ktorá nastane vtedy ak sa o demokratizáciu zaslúžia opozičné skupiny a autoritársky režim sa zrútil alebo bol zvrhnutý. Posledný proces je *ruptura-pactada* (odpovedá Huntingtonovej premene) kde k demokratizácii došlo vďaka tomu, že vláda aj opozícia spoločne postupovali. Československo podľa autorov neprešlo procesom *reforma pactada* – *ruptura pactada*, ako napríklad Španielsko.⁹

⁴ Samuel P. Huntington, *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008), 125.

⁵ Ibid., 114.

⁶ Ibid., 140.

⁷ Ibid., 151.

⁸ Juan Linz J. a Alfred C. Stepan, *Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and post-communist Europe* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996), 293-5.

⁹ Ibid., 56.

1.2 Definícia demokratickej konsolidácie

Proces demokratizácie, alebo demokratickej tranzície sa skladá z etáp, kde veľmi dôležitú etapu tvorí demokratická konsolidácia, alebo aj takzvané konsolidačné úlohy. Existuje minimalistické a maximalistické pojetie demokratickej konsolidácie.

Predstaviteľom minimalistického konceptu je Samuel Huntington. Hlavným kritériom pre demokratickú konsolidáciu sú **slobodné voľby za účasti viacerých politických strán**. Toto minimalistické pojetie má výhodu v tom, že to či je demokracia konsolidovaná sa dá pomerne jednoducho určiť na základe toho, či prebehli slobodné voľby. Avšak tento ukazovateľ nemusí byť dostatočný. Pri konsolidácii môžu podľa S. Huntingtona nastať tri problémy. Problém prechodu z autoritatívneho režimu k demokracii sa spája s ustanovením nového volebného systému a odstraňovania autoritárskeho systému. Druhý problém je kontextuálny, týkajúci sa povahy spoločnosti, politickej kultúry a dejín. Ako tretí uvádza systémový problém, ktorý neumožňuje demokratickému systému fungovať.

Za predstaviteľov maximalistického konceptu môžeme uviesť J. Linza a A. Stepana. Hlavný rozdiel spočíva v tom, že maximalistická koncepcia stavia na slobodných voľbách, keďže to považuje za koniec demokratickej tranzície a až po úspešnej tranzícii nastáva konsolidácia. Podľa Linza a Stefana musia byť splnené určité podmienky v určitých oblastiach. Musia existovať podmienky pre rozvoj **občianskej a slobodnej spoločnosti, autonómne politické spoločenstvo**, ktoré akceptuje všetky politické inštitúcie, **právny štát**, kde politickí aktéri musia rešpektovať zákony. Ďalej to je **byrokratický aparát** schopný realizovať demokratickú politiku a vznikne **inštitucionalizované ekonomické spoločenstvo**, teda voľný trh do istej miery regulovaný štátom.¹⁰

1.3 Konsolidovaná demokracia

J. Linz a A. Stepan konsolidovanú demokraciu definujú ako politický režim, v ktorom je demokracia ako komplexný systém inštitúcií a pravidiel „the only game in town“, čo znamená, že demokracia je jediný žiadaný spôsob vládnutia. Táto definícia sa dá vyjadriť aj tak, že každá politická strana sa v novovzniknutej demokracii uzná nové politické inštitúcie ako jediný legitímny prostriedok a drží sa novozavedených demokratických noriem.

Demokratická konsolidácia je však zdĺhavý proces a nie každý štát v prechode je schopný docieľiť konsolidovanú demokraciu. Aj to je jedna z príčin vzniku takzvaných

¹⁰ Juan Linz J. a Alfred C. Stepan, *Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and post-communist Europe* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996), 244.

hybridných režimov. Hybridný režim označuje štát, ktorý prešiel demokratickou tranzíciou, ale nejedná sa ešte o konsolidovanú demokraciu a tieto režimy sú často viditeľné v post-sovietskych krajinách. Za hybridný režim sa v danom časovom období mojej bakalárskej práce dá považovať aj Slovensko.

Politológ Michal Kubát v knihe *Postkomunizmus a demokracie* označuje za konsolidované demokracie v post-komunistickej Európe len Česko, Estónsko, Litvu, Maďarsko, Poľsko a Slovinsko.¹¹ Medzi konsolidovanou a nekonsolidovanou demokraciou však existuje niekoľko hraničných prípadov, pre ktoré vyčlenil kategóriu semi-konsolidovaná demokracia. Sú to krajiny ktoré začali proces demokratizácie, ale tento proces môže dopadnúť pozitívne, alebo negatívne, preto ich nie je ešte možné označiť za konsolidované demokracie. Tu spadá aj Slovensko.¹²

Nezávislým ukazovateľom konsolidovanej demokracie je nezisková organizácia Freedom House, založená v roku 1941. Každý rok publikuje výročné správy, v ktorých hodnotí stupeň demokracie v danom štáte. Konkrétne hodnotí stav slobody, občianske práva a politické práva, na stupnici od 1-7 (1=najlepší stupeň, 7=najhorší stupeň).¹³ Na základe tohto hodnotenia označí krajinu za demokratickú, čiastočne demokratickú, alebo nedemokratickú.

2. Slovensko a demokratická tranzícia

Československá demokratická tranzícia sa uskutočnila na základe dohody opozície a vtedajšej vládnucej strany. Konkrétne, novembrové a decembrové udalosti nazývané aj Zamatová revolúcia prinútili predstaviteľov Komunistickej strany Československa rokovať s predstaviteľmi Verejnosti proti násiliu a Občianskeho Fóra. Nešlo teda o revolúciu v zmysle násilného prevzatia moci, ale o pokojný posun moci. To bolo možné aj vďaka tzv. mäkkej línii predstaviteľov KSČ, ktorí stranu zastupovali na rokovaníach s opozíciou.¹⁴

2.1 Zamatová revolúcia

Nespokojnosť s vtedajším režimom vyústila 17. novembra 1989 do študentskej demonštrácie, ktorá napriek kludnému priebehu, bola policajnými zložkami brutálne potlačená. Zásah polície vyvolal reťazovú reakciu a nasledovali ďalšie demonštrácie.

¹¹ Michal Kubát, *Postkomunizmus a demokracie: politika ve středovýchodní Evropě* (Praha: Dokořán, 2003), 20.

¹² Ibid., 27.

¹³ „Methodology“, Oficiálna stránka Freedom House, <https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2018> (stiahnuté 6.5.2019)

¹⁴ Ľuboš Kubín, *Rola politických elit pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 51.

V Československu vznikli dve občianske iniciatívy – české Občanské Fórum a slovenská Verejnosť proti násiliu, ktoré koordinovali svoj ďalší postup a politicky sa angažovali. Slovenská Verejnosť proti násiliu (VPN) a české Občanské fórum (OF) sa dohodli na spolupráci a zároveň na rešpektovaní suverenity danej iniciatívy ako zástupcu každej z príslušných republík.

Verejnosť proti násiliu vydala stanovisko k udalostiam 17. novembra 1989, kde žiada aby sa vláda dištancovala od brutálneho zásahu a vinníci boli potrestaní, odstúpenie predstaviteľov strany a vlády, prepustenie politických väzňov, stretnutie s predsedom vlády Slovenskej Socialistickej Republiky (SSR), priestor v médiách, a slobodu zhromažďovania sa.¹⁵ Toto stanovisko bolo predané predsedovi vlády SSR. Radoví komunisti sa pripojili k postoju VPN, vyslovili nespokojnosť s represáliami v Prahe, a odsúdili vedenie Komunistickej strany (KS), zároveň žiadali aby sa vzdala vedúceho postavenia v spoločnosti.

25.11.1989 VPN a koordinačný výbor slovenských vysokoškolákov vydali programové vyhlásenie kde žiadajú obdobné podmienky, teda vytvorenie parlamentu, kde budú zastúpené všetky zložky spoločnosti, slobodu tlače, podnikania, zhromažďovania sa, zrušenie vedúcej pozície KSČ. Okrem už spomenutých bodov, žiadali aj odideologizovanie školstva a kultúry, nestranný a právny štát, odluku cirkvi od štátu, slobodné odborové hnutie a študentské organizácie, rovnoprávnosť všetkých foriem vlastníctva, právo na zdravé životné prostredie.¹⁶ Za najzásadnejšie VPN pokladala zrušenie vedúceho postavenia KSČ a vyhlásenie slobodných volieb.

27. novembra prebehol generálny štrajk, sprevádzaný demonštráciami, kde občania žiadali koniec vlády jednej strany, slobodné voľby, odstúpenie vtedajšieho prezidenta Husáka a demokraciu. V dôsledku tlaku verejnosti vtedajší komunistický parlament zrušil 4. a 16. článok v ústave, ktorý nariaďoval vedúcu pozíciu Komunistickej strany a marxizmus-leninizmus ako základný princíp výchovy a vzdelávania. Jednalo sa však len o kozmetické úpravy a demonštrácie pokračovali.

Prezident Gustav Husák vymenoval novú vládu na čele s Mariánom Čalfom, kde by 15 kresiel patrilo KSČ a ďalších 5 členom iných strán. VPN to považovalo za nedostatočné, neskôr došlo k dohode v pomere zastúpení členov KS a ostatných strán, prípadne nestraníkov. Prezident G.Husák menoval novú federálnu vládu a odstúpil. Novým prezidentom bol 29.12.1989 ešte starým komunistickým Federálnym zhromaždením stopercentnou väčšinou

¹⁵ Ingrid Antalová, *Verejnosť proti násiliu 1989 – 1991: Svedectvá a dokumenty* (Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 1999), 307.

¹⁶ *Ibid.*, 311.

zvolený Václav Havel, podporovaný ako českým OF, tak aj slovenskou VPN.

Rozhodlo sa, že 8-9.júna 1990 prebehnú prvé demokratické parlamentné voľby do Slovenskej a Českej Národnej rady a Federálneho Zhromaždenia. Už počas revolúcie sa vyformovalo opozične ladené občianske hnutie VPN a začali sa formovať politické strany, ktoré budú v pripravovaných voľbách kandidovať. Spolu s pripravovanými voľbami sa pripravoval aj prechod na trhové hospodárstvo. Z ústavy bolo odstránené zakotvenie vedúcej pozície KS a Sovietske vojská sa do roku 1991 zaviazali opustiť krajinu. Ďalšou zmenou, ktorá bola výsledkom Zamatovej revolúcie bola zmena názvu štátu, z pôvodného Československá socialistická republika bolo odstránené “socialistická“ a vznikla Česká a Slovenská Federatívna Republika. Zamatová revolúcia splnila svoj účel a jedným z najvýznamnejších dôsledkov je, že boli dohodnuté prvé slobodné voľby, preto ju považujem za úspešnú a tým sa naštartoval proces demokratizácie na Slovensku.

2.2 Vznik politických strán, hnutí a ich programy

Na prelome roku 1989 a 1990 vzniklo niekoľko nových politických subjektov, ktoré sa pripravovali na plánované voľby. Narozdiel od Čechov, slovenské strany sa vo svojich programoch sústredili vedľa občianskych slobôd, ekonomickej transformácie a politických problémov na postavenie Slovenska v spoločnom štáte (alebo prípadnú samostatnosť). Tento fakt negatívne ovplyvnil proces demokratickej konsolidácie, pretože strany po nastolení demokracie nevenovali dostatočnú pozornosť jej zakonzervovaniu, čo sa prejavilo neskôr.

Verejnosť proti násiliu vznikla v počiatkoch Zamatovej revolúcie a transformovala sa na slovenské demokratické občianske a politické hnutie. Bola to opozične ladená slovenská inteligencia, ktorá však nemala politické ambície. Cieľom VPN bola zmena systému z totalitného na demokratický. Na prichádzajúce kabinetné zmeny však VPN nebola personálne ani koncepcne pripravená. Tieto medzery sa plne prejavili pri vyjednávaniach o novej federálnej vláde. Úloha VPN bola skôr len regulačná. Už v počiatkoch demokratizácie VPN prestala koordinovať svoje postupy s českým OF a začali vznikať názorové spory aj v rámci VPN. Ako príklad uvádzam, že OF sa rozhodlo chopiť moci, zatiaľ čo VPN síce požadovalo odchod väčšiny politikov, ale nebola pripravená navrhnúť žiadnych nových ľudí. Z funkcie predsedu Slovenskej národnej rady síce odstúpil predstaviteľ starého režimu, V. Šalgovič, no na jeho miesto nastúpil (síce umiernený) poslanec KS R. Schuster. Schuster tak využil neschopnosť VPN prevziať moc.

VPN sa začala trieštiť v marci 1990, teda ešte pred prvými slobodnými voľbami. Časť

VPN podala návrh na rezignáciu R. Schustera z postu predsedu SNR, no Schuster hlasovanie obstál a z postu neodstúpil, považovalo sa to teda za istú prehru VPN. Druhým momentom poklesu popularity VPN bol spor o budúci názov Československa. Český poslanec za sociálnu demokraciu Miloš Zeman navrhol kompromis s dvoma názvami, Československá federatívna Republika v českom jazyku a Česko-slovenská federatívna Republika v slovenskom jazyku. VPN tento návrh v Prahe odhlasovala, no na Slovensku to bolo vnímané ako zrada a názov spoločného štátu bol ešte predmetom ďalších rokovaní. Tieto „prešľapy“ sa odzrkadlili na volebných preferenciách, ktoré VPN klesli v apríli 1990 pod 10 %, kým v januári 1990 dosahovali 28 %.¹⁷

VPN vystúpila s politickým programom Šanca pre Slovensko. Na spoločnej kandidátke sa objavili aj bývalí komunisti, ktorí dodali VPN znova potrebnú popularitu. VPN presadzovalo tržné hospodárstvo na princípoch voľného trhu, demokratický politický systém, právny štát, ľudské a občianske práva, rozvoj miestnej a regionálnej samosprávy, obnovu polície, stelesnenie slovenskej štátnosti v spoločnej demokratickej federácii s dôrazom na suverenitu Slovenska. Čo sa týka zahraničnej politiky, VPN požadovala rozšírenie vzťahov s Európskym spoločenstvom.

Vo februári 1990 vzniklo na čele s Jánom Čarnogurským Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), ktoré sa začalo formovať kresťanským disentom už počas Zamatovej revolúcie. Ku kresťanstvu sa v tom čase hlásilo približne 70% voličov, takže KDH bolo presvedčené o svojej volebnej sile, čo vyvolávalo obavy vo VPN. Vo svojom programe KDH požadovalo právny štát, uplatňovanie Deklarácie ľudských práv v národnostných otázkach, ochranu jednotlivca aj pred narodením, suverenitu Slovenskej Republiky, plnoprávnu účasť slovenského národa v celoeurópskom spoločenstve, zrušenie výlučnej pôsobnosti federácie v zahraničnej politike a financovanie a rozšírenie právomoci republiky v oblasti ekonomiky. Zároveň sa vyslovili za zachovanie Československa. V hospodárstve presadzovali sociálne trhové hospodárstvo čiastočne riadené štátom.¹⁸

Program Slovenskej národnej strany (SNS), ktorá vznikla v marci 1990, spočíval v zachovaní národnej identity a existencii slovenského národa, najprv ako súčasť autentickej federácie, no to sa vyformovalo do koncepcie samostatného slovenského štátu. Okrem toho SNS kládla dôraz na práva a slobody občanov a bezpečnosť. V zahraničnej politike si priali aby Slovensko mohlo uzatvárať rovnocenné dohody so zahraničím. Čo sa týka hospodárstva,

¹⁷ Oficiálne stránka Štatistického úradu Slovenskej Republiky, <https://slovak.statistics.sk/> (stiahnuté 5.5.2019)

¹⁸ Eva Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989* (Ústí nad Labem: Albis International, 2005), 128-132.

boli za sociálne trhové hospodárstvo čiastočne riadené štátom. SNS chcela slovenčinu ako štátny a úradný jazyk bez výnimky.¹⁹

Strana demokratickej ľavice vznikla z reformovanej časti členov KSS. Vo voľbách v roku 1990 vystupovala ako Komunistická strana Slovenska – Strana demokratickej ľavice, od roku 1992 už však strana vystupovala samostatne ako Strana demokratickej ľavice. Politický program strany vychádzal z marxizmu-leninizmu Komunistickej strany, strana sa snažila o vstup do Socialistickej Internacionály. Predsedom strany bol Peter Weiss, ktorý sa zviditeľnil už počas Zamatovej revolúcie, pretože bol ako jeden z mála komunistov ochotný diskutovať s opozíciou. Peter Weiss inicioval oddelenie strany od KSS.

Už v počiatkoch Zamatovej revolúcie vznikali aj strany menších, konkrétne maďarskej. V roku 1989 vznikla Maďarská nezávislá iniciatíva (MNI), ktorá pôsobila paralelne s VPN, vo voľbách v roku 1990 kandidovali v rámci koalície, vďaka čomu členovia MNI získali vo vláde aj Federálnom zhromaždení poslanecké mandáty. V roku 1992 sa MNI transformovala do Maďarskej občianskej strany. Niektorí členovia maďarskej menšiny nesúhlasili s úzkym spojením s VPN, a preto vznikali aj iné iniciatívy. V roku 1990 vzniklo Maďarské kresťanskodemokratické hnutie (MKDH) a vystupovalo v koalícii s maďarskou stranou Spolužitie. V programe žiadali vytvorenie demokracie a politický pluralizmus, uplatňovanie ľudských práv a práv národnostných, etnických a náboženských menších. Podobne ako KDĽ a SNS žiadali sociálne trhové hospodárstvo, čiastočne riadené štátom. MKDH požadovali pre jazykové menšiny školskú sieť v materinskom jazyku a v miestach s viac ako 10% osídlením danej menšiny, možnosť použiť materinský jazyk aj v úradnom styku. Kvôli tejto jazykovej požiadavke sa dostali do sporu s SNS.²⁰

Demokratická strana (DS) na Slovensku fungovala v rokoch 1944 až 1948, no nástup komunizmu znamenal jej koniec. DS bola obnovená v decembri 1989, mnoho osobností strany sa vrátilo z exilu a strana naviazala na svoju minulosť. DS, podobne ako VPN, zastávala koncept federácie tržného hospodárstva na princípoch voľného trhu. Ďalej kladla dôraz na zvrchovanosť práv jednotlivca, zabezpečenie slobody, ochrany života, rovnoprávnosť sociálnych skupín. Požadovala parlamentnú demokraciu a oddelenie zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci.

Strana Zelených bola prvá ekologicky zameraná strana, zložená primárne z aktivistov

¹⁹ Ibid., 128-132.

²⁰ Eva Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989* (Ústí nad Labem: Albis International, 2005) 128-132.

Slovenského zväzu ochrany prírody a krajiny. Požadovali parlamentnú demokraciu s oddelením zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci. Zároveň, rovnaké práva pre všetky národy a národnosti pri zachovaní federatívneho usporiadania. V zahraničnej politike podporovali snahy o vytvorenie Spoločného zeleného európskeho domu.²¹

2.3 Slobodné voľby

Na 8-9. júna 1990 boli stanovené prvé slobodné a demokratické voľby za účasti viacerých politických strán. Ako môžeme vidieť, zastúpená bola komunistická strana ale aj opozičné strany, strany národnostných menšín, či ekologicky zameraná strana. Súčasne prebehli voľby do Českej národnej rady, Slovenskej národnej rady a voľby do Federálneho zhromaždenia. 23-24. novembra 1990 sa konali voľby do orgánov samosprávy obcí. Voľby sa vyznačovali vysokou účasťou, čo naznačuje eufóriu občanov z demokracie. Prvý formálny krok demokratickej tranzície sa tak dá považovať za splnený.

Parlamentné voľby s účasťou až 95,39% vyhrala VPN so 48 kreslami v parlamente. Na druhom mieste sa umiestnilo KDH s počtom kresiel 31. Ďalej to bola SNS s 22 kreslami, KSČS s 22 kreslami, Spolužitie-MKDH so 14 kreslami, DS so 7 kreslami a Strana zelených so 6 kreslami.²² Do funkcie predsedu Slovenskej národnej rady bol zvolený František Mikloško (VPN), do funkcie podpredsedu Ján Čarnogurský (KDH). Bola vytvorená vládna koalícia VPN, KDH a DS s predsedom koalície vlády Vladimírom Mečiarom. Spoločným cieľom koalície bola ekonomická a politická transformácia.²³ Koalícia sa začala názorovo trieštiť v otázkach suverenity republík, národnostných otázkach ale aj chápaní sociálnej a ekonomickej transformácie.

Voľby do Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia vyhrala tak isto VPN s počtom mandátov 19, ako ďalšie bolo zastúpené KDH s počtom mandátov 11, KSS s 8 mandátmi, SNS so 6 mandátmi a Spolužitie-MKDH s 5 mandátmi. Výsledky do Snemovne národov Federálneho zhromaždenia boli obdobné, VPN 33 mandátov, KDH 14 mandátov, KSS 12 mandátov, SNS 9 mandátov, Spolužitie-MKDH 7 mandátov.

²¹ Ibid., 131.

²² „Parlamentné voľby 1990 na Slovensku“, Oficiálna stránka Štatistického úradu Slovenskej Republiky, http://volby.statistics.sk/nrsr/snr1990/volby90_s/uvod90.htm (stiahnuté 5.5.2018)

²³ Ľuboš Kubín, *Rola politických elít pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 71.

2.4 Ekonomická transformácia

Tak ako slobodné voľby, aj ekonomická transformácia bola nutnou súčasťou demokratizácie a zároveň vo veľkej miere ovplyvňovala priebeh demokratickej konsolidácie na Slovensku. Do volieb v roku 1990 vstupovali politické strany, ktoré vo svojom programe mali zahrnutý aj program ekonomickej transformácie a to ako by mala prebiehať. Ekonomickou transformáciou sa však zaoberala dôkladnejšie česká strana, slovenské politické strany sa vo svojich programoch oveľa viac sústredili na budúce postavenie Slovenska vo federácií. Politické strany (okrem strany Demokratickej ľavice) sa síce zhodli na nutnosti transformácie, teda na prechode k tržnému hospodárstvu, avšak bez jasného konceptu. Preto ekonomická transformácia v Česku bola odlišná a úspešnejšia ako na Slovensku. Navyše ekonomická transformácia z centrálne riadeného na trhové hospodárstvo bol nový a neodskúšaný proces, čo je dôvodom prečo ho sprevádzalo mnoho chýb a omylov.

Slovenská vláda nepredložila žiadnu oficiálnu koncepciu ako by mala ekonomická transformácia prebiehať. Dôležitým kritériom však bola rýchlosť a tesne po Zamatovej revolúcii mala ekonomická transformácia širokú podporu verejnosti. Aby bola transformácia prevedená čo najrýchlejšie, zaviedla sa tzv. šoková terapia. S odstupom času však môžeme konštatovať, že v mnohých oblastiach šoková terapia slovenskej ekonomike uškodila. Druhým zásadným problémom transformácie bolo, že právny rámec transformácie sa vytváral až keď transformácia prebiehala. V dôsledku toho transformácia prebiehala chaoticky a netransparentne, častokrát sa ekonomická moc prelínala s politickou mocou. Tak isto nebolo jasne definované akú úlohu bude v hospodárstve zohrávať štát. Pozitívne na ekonomickú transformáciu však pôsobili ambície Slovenska o vstup do Európskej Únie.

Boli prijaté nové zákony o reštitúciách, rehabilitáciách, pôde a návratu majetku cirkvi s nárokom na uplatnenie od 25.2.1948²⁴. Privatizácia sa rozdelila na malú a veľkú. Malá privatizácia prebiehala prostredníctvom verejnej dražby majetku bez právnych záväzkov. Veľká privatizácia sa vzťahovala na zvyšný majetok. V rámci urýchlenia privatizácie bola využitá aj tzv. kupónová metóda, za ktorú bolo zodpovedné Federálne Ministerstvo financií. Privatizáciu realizovali Fondy národného majetku, ktorých prezídium a dozornú radu volil parlament.²⁵ Problémová bola hlavne kupónová privatizácia. Prostredníctvom kupónov si občania mohli za symbolickú cenu kúpiť podiel v podnikoch v štátnom vlastníctve, čo však rozdrobilo vlastníctvo podnikov a to sa prejavilo na ich fungovaní. Jej výhodou síce bola rýchlosť, ale to šlo na úkor efektívnosti, keďže bol zle zadefinovaný právny rámec, čo

²⁴ Komunistický prevrat

²⁵ Euboš Kubín, *Rola politických elit pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 76-7.

umožnilo tunelovanie a rozkrádanie majetku.

3. Slovensko a demokratická konsolidácia

3.1 Prvá demokratická vláda

Po prvých slobodných a demokratických voľbách vládla koalícia VPN, KDH, DS a MNI. Vladimír Mečiar sa stal v roku 1990 slovenským predsedom vlády z vôle VPN. V počiatku svojej novej kariéry Mečiar rešpektoval politické názory a rozhodnutia vedenia VPN, aj keď mal na niektoré záležitosti iný názor. Fedor Gál, zakladateľ VPN po zhruba pol roku Mečiarovho vládnutia napísal: „Prechod od totality k demokracii sa bez vodcov mečiarovského typu zrejme nezaobíde, boh nás však ochraňuj pred situáciou, že by nemal kto kontrolovať a korigovať ich činnosť!“²⁶ Mečiar nemal záujem o dobrovoľné prerozdelenie moci a teda obmedzenie svojho vplyvu.

Počas svojej prvej vlády sa snažil zmeniť postavenie Slovenska v rámci Českej a Slovenskej federácie a to tak, že federálne riadené odvetvia mali prejsť do kompetencií republík. Česká strana mala pochopiteľne výhrady, v reakcii na čo sa Mečiar vyhrážal vyhlásením zvrchovanosti slovenských zákonov nad federatívnymi.²⁷ VPN sa postavilo za Mečiara a Mečiarova idea prešla. Mečiar sa dostal do sporu aj s Maticou slovenskou a SNS, ktoré presadzovali aby bol slovenský jazyk bez výnimky na celom území Slovenska štátnym a úradným jazykom. Koalícia s Mečiarom presadzovali výnimku príslušníkom národnostnej menšiny v obci kde tvorí národnostná menšina viac ako 20% obyvateľstva.²⁸ Na základe tohto sporu sa Mečiar rozhodol prestať financovať Maticu slovenskú a okrem toho Jozefa Markuša, predsedu MS, obvinil zo spolupráce s ŠtB.²⁹

Mečiar sa v októbri 1990 dostal do konfliktu aj so stranou KDH, predovšetkým jej predsedom (zároveň podpredsedom vlády) Jánom Čarnogurským a ministrom vnútra Antonom Andrášom. Mečiar na Andráša útočil pre jeho nekompetentnosť a žiadal jeho odstúpenie. VPN sa pridala na stranu Mečiara, aj keď sa snažila konflikt urovnať. Mečiar však neustúpil a z trucu podal demisiu. Napokon sa Fedorovi Gálovi podarilo presvedčiť KDH aby Andráš odstúpil.

Mečiar sa dostával do ostrejšieho konfliktu aj so samotnou VPN. V marci 1991 mal v štátnej televízii vystúpiť s príhovorom, no namiesto neho sa tam objavil iný člen VPN,

²⁶ Marián Leško, *Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl a politika bez zábran* (Bratislava: VMV, 1996) 36.

²⁷ *Ibid.*, 51.

²⁸ Marián Leško, *Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl a politika bez zábran* (Bratislava: VMV, 1996) 39.

²⁹ *Ibid.*, 49.

Milan Kňažko, ktorý povedal, že vedenie VPN chcelo Mečiarov prejav cenzurovať a odstrániť ho z funkcie.³⁰ Dôvodom malo byť údajne postavenie Mečiara k federácií. Vedenie VPN to odmietlo a vyhlásili, že Mečiar a Kňažko nereprezentujú VPN.

Rozkol v hnutí vyústil do vzniku novej platformy (v rámci VPN) – Za demokratické Slovensko, kde sa pridali Mečiar a jeho prívrženci. Verejnosť sa prikláňala na Mečiarovu stranu, v tom čase jeho popularita enormne stúpala. Po odvolaní Mečiara sa platforma VPN – Za demokratické Slovensko prestala hlásiť k VPN, tak isto niektorí ministri Mečiarovej vlády podali demisiu. Na vyššie zmienených príkladoch vidno ako sa postupne prejavuje autoritatívna povaha V. Mečiara, jeho neschopnosť koordinovať svoje postupy s VPN a spôsoby akými presadzoval svoje ciele.

Vznik novej platformy VPN-Za demokratické Slovensko spôsobili, že VPN stratila väčšinu a Vladimír Mečiar bol z postu premiéra Slovenskou Národnou Radou odvolaný. Novým premiérom sa stal kandidát novej najsilnejšej strany KDĽ, Ján Čarnogurský. Toto rozhodnutie vzniklo na základe dohody medzi koalíčnými stranami, teda VPN, KDĽ, DS a Maďarská nezávislá iniciatíva. Po rozpade VPN bola KDĽ najsilnejšia strana. Ján Čarnogurský bol na tomto poste od 23. apríla 1991 do 24. júna 1992, zároveň predsedníctvo SNR vymenovalo do jeho vlády členov bez komunistickej minulosti, čím sa jeho vláda stala prvou nekomunistickou vládou. Vláda J. Čarnogurského chcela pokračovať v procese demokratizácie, položila základy demokratického režimu aj trhovej ekonomiky, nevytvorila však dostatočný právny rámec celého procesu demokratizácie a jej následnej konsolidácie, čo sa neskôr ukázalo ako problémové.

Strana KDĽ sa však v závere svojho volebného obdobia začala takisto štiepiť. Rozkol v strane spôsobili odlišné názory na budúce usporiadanie Československa.³¹ Časť strany okolo Jána Klepáča navrhovala konfederatívne usporiadanie spoločného štátu a prípadné referendum o samostatnosti Slovenska. Časť stúpencov Klepáča založila nový politický subjekt Slovenské kresťansko-demokratické hnutie (SKDH). Vznik SKDH spôsobil, že vláda Jána Čarnogurského dovládla ako menšinová. Prvá demokratická vláda (1990-1992) sa tak vyznačuje štiepením a veľkou fragmentáciou politických strán. Počas tohto obdobia sa oddelilo MNI od VPN, vznikla platforma VPN-Za demokratické Slovensko, z ktorej vznikla nová strana HZDS, čo znamenalo de facto koniec VPN a odštiepenie SKDH z KDĽ. Tento fakt negatívne ovplyvnil demokratickú konsolidáciu, pretože chýbala stabilná vláda ktorá by

³⁰ Ingrid Antalová, *Verejnosť proti násiliu 1989 – 1991: Svedectvá a dokumenty* (Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 1999), 340.

³¹ Euboš Kubín, *Rola politických elit pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 73.

čerstvo nastolenú demokraciu zakonzervovala.

3.2 Hnutie za demokratické Slovensko

VPN a vtedajší predseda vlády, Vladimír Mečiar sa v marci 1991 dostali do konfliktu. V štátnej televízii bol Fedor Gál, predseda VPN, obvinený Milanom Kňažkom, spoluzakladateľom VPN, že obmedzuje V. Mečiara a snaží sa ho cenzurovať, F. Gál akúkoľvek cenzúru poprel. Kňažkov prejav významne uškodil na už vtedy klesajúcej popularite VPN, keďže Mečiar patril medzi najpopulárnejších politikov. Konflikt pramenil z toho, že síce bol V. Mečiar predsedom vlády, Fedor Gál mu zamedzoval byť v užšom vedení VPN.

Naopak, vo VPN sa objavili aj členovia, ktorí sa hlásali k tomu aby bol V. Mečiar na čele hnutia. Fedor Gál si svoj post udržal, ale napätie v hnutí bolo obrovské a VPN sa začala polarizovať. Časť VPN, ktorá sympatizovala s Mečiarom sa pretransformovala do platformy VPN – Za demokratické Slovensko. Z tejto platformy neskôr vznikla politická strana Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS), ktorej predsedom bol V. Mečiar. HZDS bolo formálne zaregistrované Ministerstvom vnútra 3. mája 1991.

Popularita Mečiara, roztržka s Fedorom Gálom, odchod niektorých členov z VPN a založenie novej strany HZDS znamenalo začiatok konca VPN. Konflikty vo VPN boli už aj predtým, jednalo sa predovšetkým o rozpory v postoji ku ekonomickej reforme a štátoprávnemu usporiadaniu. Zvyšná časť VPN vytvorila politickú stranu Občianska demokratická únia – VPN, neskôr už len Občianska demokratická únia. Kvôli veľkej fragmentácii predošlej vlády sa zmenil volebný zákon a volebné kvórum sa zvýšilo z 3% na 5%. Vo voľbách v roku 1992 však VPN neprekročila potrebných 5%, nedostali sa do parlamentu a v dôsledku toho sa strana rozpustila. Tento moment sa dá považovať za koniec VPN, keďže bývalí členovia VPN, ktorí pôsobili v HZDS sa už k VPN viac nehlásili. Zmena volebného kvóra výrazne pomohla HZDS a oslabil menšie strany.³²

Novovzniknutá strana HZDS prvýkrát v parlamentných voľbách kandidovala v roku 1992, s volebným výsledkom 37,7%, čo znamenalo že poslanci HZDS v parlamente obsadili 74 kresiel, z celkového počtu 150.³³ Až 24% odovzdaných hlasov prepadlo, pretože ich získali strany, ktoré neprekročili 5% hranicu. HZDS na čele s Vladimírom Mečiarom sa tak

³² Soňa Szomolányi, *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2005), 135.

³³ „Výsledky volieb rok 1992“, Oficiálna stránka Štatistického úradu Slovenskej Republiky, <http://volby.statistics.sk/nrsr/snr1992/volby92s/uvod92.htm> (stiahnuté 5.5.2018)

stala najsilnejšou stranou a jej pôsobenie značne ovplyvnilo ďalší politický vývoj Slovenska. V prvej vláde HZDS dostalo všetky ministerské posty okrem Ministerstva hospodárstva, ktorý spadal pod SNS. Po rozdelení Československa sa stal prezidentom Michal Kováč, tak isto nominant HZDS. HZDS bola najsilnejšia koaličná strana a slovenským premiérom bol s drobnými obmenami až do roku 1998 jej predseda Vladimír Mečiar.

HZDS malo fakticky kontrolu nad parlamentom. V roku 1994 predniesol prezident správu o stave republiky, kde kritizoval vládu Vladimíra Mečiara a jeho autoritatívnu povahu. Krátko potom poslanci Národnej rady vyhlásili predsedovi vlády V. Mečiarovi nedôveru a bola vymenovaná nová vláda na čele s Jozefom Moravčíkom a vyhlásené predčasné voľby. V predčasných voľbách však opäť zvíťazila HZDS a premiérom sa stal znova Vladimír Mečiar. Post premiéra si už udržal celé volebné obdobie, teda od decembra 1994 do októbra 1998. Konflikt medzi premiérom a prezidentom sa vyostřil, čoho následkom boli kauzy ostro monitorované v zahraničí.³⁴

3.3 Rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky

Rozdelenie Československa považujú politológovia Linz a Stepan ako zlyhanie demokratickej konsolidácie, preto sa nasledujúce kapitoly už nevenujú demokratickej konsolidácii ako takej ale poukazujú na jednotlivé problémy, ktoré sa počas snahy o demokratickú konsolidáciu objavili. Autori uvádzajú, že za rozdelením Československa stojí absencia federálnej ústavy, silnej federálnej strany a ohraničené právomoci federálneho Ústavného súdu.³⁵ Samozrejme faktorov je viac. Dôležitú úlohu zohrával aj geografický a historický faktor, či rozdielne chápanie federácie a postavenia republík v spoločnom štáte.

Problematika štátnosti bola znovu otvorená keď sa v roku 1990 z názvu štátu vypustilo „socialistická“ a hľadal sa kompromis ako pomenovať nový demokratický štát tak aby to akceptovali ako Česi, tak aj Slováci. Aký bude nový názov republiky bol zárodkom problémov, ktoré vyústili do tzv. pomlčkovej vojny, keďže slovenskí politici odmietali názov „Československá republika“, s ktorým prišiel do Federálneho zhromaždenia prezident Havel bez toho aby to predtým konzultoval so slovenskými predstaviteľmi. Nakoniec sa dohodli na kompromise „Česká a Slovenská Federatívna Republika“. Samozrejme napätie sa ukazovalo aj v iných aspektoch, napríklad zatiaľ čo v Česku existovala Československá televízia, na

³⁴ Jedná sa o únos prezidentovho syna, zmarené referendum a pokusy o diskreditáciu prezidenta.

³⁵ Juan Linz J. a Alfred C. Stepan, *Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and post-communist Europe* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996), 331.

Slovensku existovala len Slovenská televízia a podobne to bolo aj s políciou, armádou a národnou bankou. ČSFR ako jeden štát mali tak isto dve Ministerstvá medzinárodných vzťahov.

Rozdelenie Československa vo volebnom programe v roku 1990 mala len jediná strana – SNS. KDĽ s možným rozdelením štátu rátala, ale chcela to nechať až na obdobie vstupu do Európskej Únie. Za zachovanie spoločného štátu sa vyslovene vyjadrila len Demokratická strana. VPN a maďarské strany boli za federáciu, no chápanie federácie sa dalo interpretovať rôzne. VPN mala v roku 1990 vo svojom programe „plné sebaurčenie slovenského národa“ a „završenie všetkých aspektov suverenity“. HZDS zasa chcelo konfederáciu, čo sa tak isto dalo interpretovať rôzne.

Vladimír Mečiar a časť VPN, ktorá s ním sympatizovala tento program a ponímanie federácie podľa VPN zobrala doslovne. V. Mečiar a P. Pithart prijali Kompetenčný zákon, ktorý veľkú časť právomocí federácií presúval na národné republiky. Ďalší míľnik nastal v roku 1991 kedy sa riešilo akým spôsobom sa bude prijímať ústava. Česká strana za základ štátu pokladala federálnu ústavu, zatiaľ čo slovenská chcela aby ústavnoprávnym základom štátu bol zmluvný princíp medzi oboma stranami. Predstavy českej a slovenskej reprezentácie sa líšili a na kompromise sa nedohodli, problém tak ostal otvorený.

V roku 1992 sa k moci dostalo HZDS, v Česku Občanská demokratická strana (ODS). Pre obe strany nebola priorita zotrvať v spoločnom štáte.³⁶ ODS síce nebola prvotne za rozdelenie a na začiatku chcela v spoločnom štáte zotrvať, ale mala inú predstavu o federácií a Slovensku dalo ultimátum, že buď vznikne funkčná konfederácia, alebo rozdelenie. Keďže sa nenašiel kompromis, strany sa zhodli na rozdelení spoločného štátu. Slovenská národná rada prijala deklaráciu o zvrchovanosti Slovenskej Republiky, kde žiadali samostatnosť Slovenska.³⁷ Federálne zhromaždenie vypracovalo návrh Ústavného zákona o možnom zániku federácie. Jeden z možných scenárov bolo referendum, ktoré sa snažila presadiť aj opozícia, zároveň sa však nevyklúčovali iné možnosti zániku federácie. V roku 1992 Federálne zhromaždenie schválilo zákon o rozdelení majetku, tým sa proces rozdelenia stal nezvratným, respektíve to znamenalo potvrdenie toho kam HZDS a ODS smerovali.

25. novembra 1992 prijalo Federálne zhromaždenie zákon o zániku ČSFR. Vládne strany sa rozhodli riešiť otázku rozdelenia „za zatvorenými dverami“, referendum teda

³⁶ Euboš Kubín, *Rola politických elít pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 83.

³⁷ „Deklarácia Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky“, Oficiálna stránka NRSR https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/v_deklaracia-o-zvrchovanosti.htm (stiahnuté 5.5.2019)

neprebehlo. Václav Klaus (ODS) a Vladimír Mečiar (HZDS) sa rozhodli o rozdelení, federálna vláda a vláda v Česku a na Slovensku, či zákonodarné zbory tento krok len dodatočne legitimizovali. ČSFR oficiálne zaniklo 31.12.1992 a od 1.1.1993 existujú dva nástupnícke štáty – Slovenská republika a Česká republika. Podľa prieskumu Sociologického ústavu Akadémie Vied ČR z roku 2002, v roku 1992 si rozdelenie želalo len 22% obyvateľov³⁸.

Vladimír Mečiar už v prvých rokoch svojho pôsobenia prejavoval autoritatívne znaky a práve to bola pravdepodobne jeho hlavná motivácia. Rozdelenie federácie mu tak dalo väčšie právomoci a rozhodujúce mocenské postavenie v novom štáte. Zároveň si začal Mečiar budovať imidž „otca národa“, keďže za vznik samostatného štátu si pripisoval najväčšie zásluhy, aj keď pred tým ako k samotnému rozdeleniu došlo niekoľko krát zmenil svoj názor na podobu štátu, takže jeho stanovisko nebolo úplne jasné.³⁹ Autor Ľ. Kubín sa stotožňuje s autormi Linzom a Stepanom a tak isto tvrdí, že rozpad ČSFR je dôsledok zlyhania ponovembrových elít zvládnuť náročný proces demokratizácie.⁴⁰

4. Porušovanie demokratických práv

Voľby v roku 1992 znamenali obrat v procese demokratickej konsolidácie. Vďaka zmenenému volebnému kvóru HZDS získalo väčšinu kresiel a vznikla takmer jednofarebná vláda.⁴¹ HZDS tak malo ideálne podmienky na presadzovanie svojej autoritatívnej politiky. Opozícia bola paralyzovaná, pretože sa nemohla spolupodieľať na vytváraní štátnych inštitúcií pri vzniku Slovenskej Republiky v roku 1993. Okrem snahy znemožniť opozícií zasahovať do spôsobu vládnutia, sa strana snažila obmedziť aj moc prezidenta. Do otvoreného konfliktu sa dostal predseda vlády V. Mečiar a prezident M. Kováč, keď prezident odmietol vymenovať za ministra privatizácie Ivana Lexu, pravú ruku V. Mečiara. Autoritatívnu povahu Vladimíra Mečiara si všimli aj členovia HZDS a strana sa postupne štiepila, výsledkom štiepenia bol vznik Demokratickej Únie vedenej Jozefom Moravčíkom. Mečiarovi bola vyslovená nedôvera a do uskutočnenia nových volieb bol predsedom vlády J. Moravčík.

Aby Mečiar znovu získal post premiéra, HZDS začala s agresívnou kampaňou. Strana

³⁸ „Občané k rozdělení Československa před 10 lety“, Tisková zpráva Sociologického ústavu AV ČR, https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a239/f9/100151s_PO21227.pdf (stiahnuté 5.5.2019)

³⁹ Marián Leško, *Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl a politika bez zábran* (Bratislava: VMV, 1996), 87.

⁴⁰ Ľuboš Kubín, *Rola politických elít pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 87.

⁴¹ Jediným zástupcom inej politickej strany ako HZDS bol Ľudovít Černák, minister hospodárstva za SNS.

sa venovala problémom, ktoré trápili občanov a sľubovala zlepšenie. Išlo predovšetkým o ekonomické problémy, Mečiar sa ohradil proti privatizácií a zbavil sa zodpovednosti za kauzy svojej vlády. Súčasťou kampane bola aj kritika Moravčíka a prezidenta Kováča. Mečiar sľúbil pokračovanie snahy o integráciu do medzinárodných štruktúr a demokraciu.⁴² Samozrejme, program HZDS a jeho následné dodržiavanie v praxi boli dve odlišné záležitosti.

Tretia vláda V. Mečiara, ktorá trvala od 13. decembra 1994 do 30. októbra 1998 znamenala výrazne negatívny posun v demokratickej konsolidácii. Politológ Grigorij Mesežnikov opísal dané obdobie ako „neúnavné úsilie najsilnejšieho člena vládnej koalície úplne ovládnuť politický priestor“.⁴³ V koalícii bola HZDS spolu so SNS, Roľníckou stranou Slovenska, a Združením robotníkov Slovenska (ZRS). V NRSR, ako aj v Kontrolnom orgáne štátnej informačnej služby obsadili posty len nominanti HZDS, SNS, a ZRS. Boli odvolaní predseda a podpredseda Najvyššieho kontrolného úradu, generálny prokurátor, riaditeľ Slovenského rozhlasu a iné „nevyhovujúce“ osoby na dôležitých postoch. Tak isto nová vláda zrušila niektoré rozhodnutia vlády J. Moravčíka.⁴⁴ Vladimír Mečiar to zhodnotil nasledovne: „...zvyknite si, je po voľbách.“⁴⁵

Politickou situáciou na Slovensku bolo znepokojené aj zahraničie. Slovensko obdržalo demarše Európskej Únie a USA. Hlavná kritika zo zahraničia sa týkala snahy eliminovať moc prezidenta, opozície, a nerešpektovanie Ústavného súdu, využívanie štátnej informačnej služby na politické účely a postoj k menšinám. Vladimír Mečiar sa dokonca dostal do otvoreného konfliktu aj s veľvyslancom USA, ktorý vysvetľoval prečo Slovensko nebolo prizvané do prístupových rozhovorov NATO. Mečiar jeho činnosť prirovnal k činnosti Červonenka, veľvyslanca ZSSR v ČSSR.⁴⁶

Mečiarova politika sa prejavila aj v ekonomike a vznikali silné podnikateľské skupiny, ktoré boli blízke HZDS. To sa plne prejavilo počas privatizácie. Toto prepojenie však bolo škodlivé, pretože záujmy týchto skupín boli v rozpore so záujmami verejnosti a potrebami štátu a narušovali zdravú konkurenciu, v dôsledku čoho na Slovensku chýbali zahraniční

⁴² Minton F. Goldman, *Slovakia since independence: a struggle for democracy* (Westport, Conn.: Praeger, 1999), 70.

⁴³ Martin Bútor a Péter Hunčík, *Súhrnná správa o stave spoločnosti* (Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho, 1996), 13.

⁴⁴ Ľuboš Kubín, *Rola politických elít pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 101-2.

⁴⁵ Jana Pankovčinová a Juraj Hrabko, „Je po voľbách, zvyknite si! František Mikloško: "Precedens jedného absolútneho primitivizmu"“ *SME*, 31. októbra 1995, <https://www.sme.sk/c/2134211/je-po-voľbach-zvyknite-si-frantisek-miklosko-precedens-jedneho-absolutneho-primitivizmu.html> (stiahnuté 5.5.2019)

⁴⁶ Ľuboš Kubín, *Rola politických elít pri zmene režimu na Slovensku* (Bratislava: Veda, 2002), 107.

investori. Celá ekonomická transformácia tak síce prebehla, ale k jej ozdraveniu došlo oneskorene.

V slovenských médiách sa postupne pre tento autoritatívny spôsob vládnutia, ktorý sa týkal predovšetkým Mečiarovej poslednej vlády (1994-1998), zakotvil pojem mečiarizmus. M. Leško vo svojej knihe *Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl, politika bez zábran* hovorí, že pre politiku V. Mečiara je príznačné, že menil názory a ani v jednej politickej téme nezastával počas svojej kariéry jednotné stanovisko a jeho pracovným nástrojom bola lož. Tak isto sa snažil vyvolávať konfliktné situácie a eliminovať odporcov.⁴⁷

4.1 Divoká privatizácia

Ekonomická transformácia sa chápala ako dôležitá súčasť politických zmien a bola spustená 1.1.1991. Išlo o radikálnu ekonomickú transformáciu, ktorej cieľom bola systémová transformačná zmena v čo najkratšom čase. O privatizácií rozhodovala vláda alebo Ministerstvo privatizácie, to však účelovo zneužívali vládne strany. Privatizácie boli častokrát netransparentné a vytvárali priestor pre korupciu. Niektoré média privatizáciu na Slovensku označujú za najväčšiu krádež v histórii Slovenska.⁴⁸ Svetová Banka a Medzinárodný menový fond typ privatizácie, ktorý bol uplatňovaný na Slovensku považujú za nevhodný.⁴⁹ Aj to ako na Slovensku privatizácia prebehla je dôvodom prečo Slovensko nebolo prizvané do rozhovorov o vstupe do Európskej Únie.

Pre účel kupónovej privatizácie boli zriadené Investičné privatizačné fondy (IPF), ktoré mali nakupovať privatizované podniky namiesto občanov. Túto službu využilo na Slovensku približne 70% občanov a Investičné privatizačné fondy tak nadobudli väčšinu slovenských podnikov, čím začali ovládať ekonomiku.⁵⁰ Vlastníci IPF na Slovensku boli: SSK (Slovenská sporiteľňa a Východoslovenské železiarne), Slovenská investičná banka, Všeobecná úverová banka, Slovenská poisťovňa a Harvard Capital & Consulting. Mnohí z vlastníkov IPF ale nevyplácali občanom dividendy, čo tiež narušilo efektívnosť privatizácie. Navyše, diera v zákone umožňovala to, že IPF mohlo s majetkom akcionárov nakladať ako so

⁴⁷ Marián Leško, *Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl a politika bez zábran* (Bratislava: VMV, 1996), 172.

⁴⁸ Pavel Novotný, „Divoká privatizácia? Dostal som virózu a vtedy sa niečo zošvindľovalo, tvrdí Mečiar“, 6. január 2018, *Hospodárske Noviny*, <https://slovensko.hnonline.sk/1670563-divoka-privatizacia-dostal-som-virozu-a-vtedy-sa-nieco-zosvindlovalo-tvrdi-meciar> (stiahnuté 5.5.2019)

⁴⁹ „Experiment století aneb každý Čech akcionářem“, *České televize*, <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1452595-experiment-stoleti-aneb-kazdy-cech-akcionarem> (stiahnuté 6.5.2019)

⁵⁰ Miroslav Beblavý a Anton Marcinič, *Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999* (Bratislava: Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, 2000), 287-295.

svojim.

Vládna strana HZDS na čele s Vladimírom Mečiarom využili privatizáciu pre svoje zisky, keďže veľkú časť rozpredaných podnikov získali predovšetkým ľudia blízky strane alebo Mečiarovi. Fond národného majetku, ktorý bol za priebeh privatizácie zodpovedný bol volený parlamentom a nemusel o svojich krokoch podrobne informovať. Rozpredal tak 370 podnikov bez toho aby bola zverejnená skutočná cena podniku a kto sa o podniky uchádzal. Existuje niekoľko závažných prípadov korupcie a tunelovania, kde je preukázateľná spojitosť s Mečiarom a HZDS.⁵¹

Kupónová privatizácia bola zrušená vládou v roku 1994 a vystriedala ju dlhopisová privatizácia. Dlhopisová privatizácia mala byť efektívnejšia v tom, že s dlhopismi nemohol obchodovať každý, ale len subjekty, ktoré boli schválené Ministerstvom financií, čím podľa Mečiara mala byť zaistená aj väčšia sociálna spravodlivosť. Celú privatizáciu v tom čase riadil Vladimír Mečiar a jeho pravá ruka, štátny tajomník Ivan Lexa. O privatizácii rozhodovali aj v prospech firiem, ktoré neboli zapísané v Obchodnom registri ako to nariaďoval zákon. V roku 1998 Ústavný súd dlhopisovú privatizáciu označil za nezákonnú.

Privatizácia bola zneužívaná na politické účely, to sa dá demonštrovať napríklad na prípade Matice Slovenskej z roku 1993. Matici Slovenskej bola za symbolickú 1 korunu navrátená Martinská Neografia v hodnote 600 miliónov. Išlo by o spravodlivé gesto, keďže Neografia Matici kedysi patrila, ale Mečiar v prejave, ktorý prenikol na verejnosť hovoril o tom, že výmenou za Neografiu sa Matica zaviazala podporovať HZDS a nikoho iného.⁵²

Dve mimoriadne veľké kauzy, ktoré opäť poukazujú na prepojenie vlády sa týkajú Východoslovenských železiarní a podniku Nafta-Gbely, kde šlo o veľmi výnosné podniky a dostali sa do rúk Alexandra Rezeša a Vladimíra Poóra.⁵³ Tieto podniky boli označené ako strategické, takže nemali byť privatizované a hlavným vlastníkom mal ostať štát, čo zaručil aj V. Mečiar. No napriek tomu boli predané, konkrétne Nafta Gbely neznámemu akcionárovi za symbolickú sumu. Jeho meno v čase predaja nebolo známe, V. Poór sa k podniku prihlásil až neskôr. V tom čase bol V. Poór funkcionárom strany HZDS. Ján Čarnogurský o privatizácii Nafta Gbely prehlásil že „akt je neplatný, niet však žalobcu a sudcu, ktorý by tento akt za neplatný prehlásil“.⁵⁴ Východoslovenské železiarne boli sprivatizované podobným spôsobom

⁵¹ Sú to prípady privatizácie: SSK, Slovenská investičná banka, Všeobecná úverová banka, Slovenská poisťovňa a Harvard Capital & Consulting.

⁵² „Privatizácia v čase druhej Mečiarovej vlády“, oficiálna stránka nadácie Zastavme korupciu, <https://zastavmekorupciu.sk/kauzy/privatizacia-v-case-druhej-meciarovej-vlady/> (stiahnuté 5.5.2019)

⁵³ „Privatizácia v období tretej Mečiarovej vlády“, oficiálna stránka nadácie Zastavme korupciu, <https://zastavmekorupciu.sk/kauzy/privatizacia-v-obdobi-tretej-meciarovej-vlady/> (stiahnuté 5.5.2019)

⁵⁴ Karel Hirman, „Kauza privatizácie Nafty Gbely má stále otvorený koniec“, *TREND*, 17. marec 1999,

a ich majiteľ, A. Rezeš, bol v Mečiarovej vláde ministrom dopravy.

4.2 Zneužívanie referenda na politický boj

Referendum je metóda priamej demokracie kedy občania štátu, alebo ich časť, vie priamo rozhodnúť o dôležitých otázkach verejného záujmu, je to teda istá poistka občanov voči parlamentu. Možnosť referenda je zakotvená v ústave, aby bolo platné je vyžadovaná nadpolovičná účasť oprávnených voličov. Referendum je povinné pri otázkach „o vstupe do štátneho zväzku s iným štátom alebo o vystúpení z takéhoto zväzku“.

Hneď prvý problém nastal pri delení Československa, keďže podľa vtedajšej ústavy je to možné len na základe referenda. Navyše v programe mala samostatnosť Slovenska len jediná strana – SNS. Rozdelenie Československa tak bolo straníckym rozhodnutím dvoch najsilnejších strán, českej ODS a slovenskej HZDS. Dodnes je to, či pri rozdelení ČSFR malo byť referendum otázne a spoločnosť sa delí na dva tábory, odporcovia referenda sa odvolávajú na to, že by nebolo jasné ako otázku formulovať, prípadne ako sa zachovať v prípade ak by jedna strana bola za a druhá proti rozdeleniu.

Druhý problém nastal v roku 1994, keď parlament vyslovil nedôveru predsedovi vlády, Vladimírovi Mečiarovi. HZDS, ktorá stála za Mečiarom chcela vyhlásiť referendum aby do rozhodovania boli prizvaní aj občania. Petičný výbor prezidentovi M. Kováčovi doručil petičné hárky, ale prezident referendum odmietol vyhlásiť. Údajne prezidentova kancelária narátala len 233 957 platných podpisov, na vyhlásenie referenda ich treba 350 00. HZDS obvinilo prezidenta zo zneužitia právomoci vyhlásiť referendum. Dôsledkom tohto konfliktu bola schválená novela zákona a pôvodná právomoc prezidenta petíciu prijať a posúdiť či je platná prešla predsedovi Národnej rady SR. Prezident tak mal právo referendum iba vyhlásiť.⁵⁵

V roku 1997 sa konalo referendum, ktoré dostalo prívlastok „zmarené“. Boli na ňom štyri otázky. Prvá sa týkala vstupu do NATO, samozrejme šlo len o hypotetickú otázku, pretože v tom čase Slovensko o vstupe do NATO nerokovalo. Už v roku 1995 prezidenta Kováča pri návšteve USA otvorene upozornil na možnú medzinárodnú izoláciu Slovenska Bill Clinton.⁵⁶ Kauzy ako únos prezidentovho syna, odvolanie poslanca Gauliedera,

<https://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-/cislo-Marec/kauza-privatizacie-nafty-gbely-ma-stale-otvoreny-koniec.html> (stiahnuté 5.5.2019)

⁵⁵ Soňa Szomolányi, *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2005), 170-3.

⁵⁶Martin Bútora a Péter Hunčík, *Súhrnná správa o stave spoločnosti* (Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho, 1996), 35.

nedodržiavanie demokratických práv a práv menšín a nejasná rétorika koalície v otázkach smerovania zahraničnej politiky naozaj dostali Slovensko do medzinárodnej izolácie a o tom, že Slovensko nebude prizvané do prístupových rozhovorov sa rozhodlo v roku 1996, teda ešte pred referendum. Ďalšie dve otázky nadväzovali na prvú a pýtali sa občanov či súhlasia s rozmiestnením jadrových zbraní a vojenských základní na Slovensku. Otázky boli stavané tak aby občania odpovedali záporne, a to aj napriek tomu, že NATO nemalo v úmysle na Slovensku rozmiestňovať jadrové zbrane, či vojenské základne. Posledná, najdôležitejšia otázka, sa týkala priamej voľby prezidenta a do referenda bola zaradená až dodatočne.

Referendum o priamej voľbe prezidenta malo prebehnúť samostatne, keďže prvé tri otázky referenda boli schválené ešte v čase kedy prebiehala petičná akcia o vypísaní referenda o priamej voľbe prezidenta. Prezident však rozhodol o spojení týchto dvoch referend, jeho rozhodnutie bolo kritizované koalíciou, ktorá spochybňovala možnú zmenu ústavy o voľbe prezidenta na základe referenda. Napriek tomu sa zahájila tlač hlasovacích lístkov so štyrmi otázkami. Ústavný súd štvrtú otázku označil za irelevantnú, teda že referendum nie je možné meniť ústavu. Vláda tak nariadila Ministerstvu vnútra nedistribúovať hlasovacie lístky so štvrtou otázkou. Na základe rozhodnutia ústavného súdu dal Minister vnútra G.Krajči nanovo tlačiť hlasovacie lístky s tromi otázkami. Vznikla tak situácia kedy boli distribuované oba typy hlasovacích lístkov.

Referendum prebehlo s účasťou 9,8% oprávnených voličov, dva dni po tom ako sa konalo referendum bolo vyhlásené za neplatné.⁵⁷ Celý proces bol veľmi neprehľadný, nakoľko niektoré volebné komisie odmietli prijať zmenené lístky. Následne Ústavný súd deklaroval, že Ministerstvo vnútra porušilo ústavné právo a G.Krajči bol obvinený z marenia referenda z dôvodu, že nedoručil do okrskov hlasovacie lístky so štyrmi otázkami. V roku 1998 V. Mečiar Krajčimu udelil amnestiu. Aj toto zmarené referendum je jeden z dôvodov prečo Slovensko nebolo prizvané do prístupových rozhovorov EÚ a NATO, aj keď susedné krajiny prizvané boli. Vtedajší európsky komisár Hans Van den Broek dokonca vyhlásil, že zmarenie referenda je čin takého rozsahu, ktorý Slovensko definitívne vyradil z prístupových rozhovorov.⁵⁸

⁵⁷ Soňa Szomolányi, *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2005), 178.

⁵⁸ Martin Bútora a František Šebej, *Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska* (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1998), 72.

4.3 Sloboda a stav médií

Tesne po Zamatovej revolúcii v roku 1989 bol vplyv a nezávislosť médií na vysokej úrovni a v porovnaní s inými post-komunistickými krajinami sa objavila liberalizácia médií relatívne skoro. Táto nezávislosť sa postupne zmenšovala. Počas druhej vlády V. Mečiara (od 24. júna 1992 do 15. marca 1994) médiá bojovali s udržaním nezávislosti a štátnou kontrolou a počas tretej Mečiarovej vlády (od 13. decembra 1994 do 30. októbra 1998) čelili zvýšenému politickému tlaku, ktorý viedol k cenzurovaniu, predovšetkým televízneho spravodajstva. Slovenská televízia ale aj rádio boli hlavným nástrojom Mečiarovej propagandy. Committee to Protect Journalists v roku 1995 označili Mečiara za jedného z ústredných nepriateľov slobodných médií, no napriek tomu neexistovala oficiálna cenzúra.⁵⁹

Na úvod je dôležité brať ohľad na to, že v komunistickom režime boli médiá nástroj propagandy, nedalo sa hovoriť o objektivite médií. V istej miere fungovali samizdaty, no v novovzniknutom demokratickom režime po roku 1989 na Slovensku boli médiá neskúsené. Chýbali kritické politické analýzy a vysvetlenia, čo pomohlo V. Mečiarovi po vstupe do politiky vybudovať silný mediálny imidž a práve vďaka tejto demokratickej neskúsenosti médií naberal na vysokej popularite. Dôvodom bol aj malý počet médií a teda nedostatočná konkurencia, tým pádom bolo jednoduchšie ovplyvniť verejnú mienku občanov. Väčší rozmach médií sa objavuje až v druhej polovici 90-tych rokov.⁶⁰

V štátnych médiách v roku 1994 Vladimír Mečiar presadil aby bolo vedenie zároveň jeho politickým spojencom, čo využíval na získavanie popularity. V tom čase štátnu televíziu pozeralo takmer 90% občanov, takže pre Mečiara to bol dôležitý mienkotvorný nástroj. Napríklad v Slovenskej televízii, kde mal vlastnú reláciu „Ako ďalej pán premiér?“, ktorá častokrát prekračovala stanovené limity aj o viac ako 30 minút sa prihovárал svojim voličom. Zakázané boli programy politickej satiry a opozícia mala v štátnych médiách výrazne menej priestoru.⁶¹

Počas Mečiarovej prvej vlády (od 27. júna 1990 do 22. apríla 1991) však začali niektoré periodiká kriticky poukazovať na niektoré Mečiarove činy a napätie sa stupňovalo. Na prelome Mečiarovej druhej a tretej vlády bola obmedzená nezávislosť médií a politicky kritické periodiká, napríklad Slovenské Pohľady museli na tlak vlády skončiť a to tak, že

⁵⁹ Soňa Szomolányi a John A. Gould *Slovakia: Problems of democratic consolidation and the struggle for the rules of the game* (Bratislava: Friedrich Ebert Foundation, 1997), 200.

⁶⁰ V roku 1995 a 1996 vznikli prvé súkromné televízie Markíza a VTV a približne 20 nových rádiových staníc, tie však boli primárne regionálne, nevenovali sa až tak domácej politike.

⁶¹ Minton F. Goldman *Slovakia since independence: a struggle for democracy* (Westport, Conn.: Praeger, 1999), 74.

vzniklo periodikum s identickým názvom, ktoré bolo naopak promečiarovské. V roku 1955 už len malá časť médií podporovala Mečiara.⁶² Mečiar sa snažil tieto médiá obmedzovať tým, že bola vytvorená rada, ktorá mala monitorovať či médiá dodržia ústavu a vyhrážal sa, že rapídne zvýši dane na súkromné médiá, čím by ich vytlačil z trhu. HZDS chcelo presadiť zákon, ktorý zakazoval médiám publikovať niečo čo by mohlo priamo alebo nepriamo uraziť Slovensko, Prezident Kováč však tento zákon dvakrát vetoval.⁶³

Ďalším príkladom ako sa snažil Mečiar cenzurovať médiá je prípad šéf-redaktorky Národnej Obrody, Tatiany Repkovej, ktorej kritická ku Mečiarovej politike, ktorá musela noviny opustiť a Národnú Obrodu kúpil vládny podnik. Pod tlakom bol aj denník SME, ktorý dokonca skončil na súde a musel sa ospravedlniť 18-tim členom Mečiarovej vlády a každého člena finančne odškodniť za to že zverejnil, že vláda je v studenej vojne voči svojim obyvateľom.

4.4 Porušovanie ľudských práv a práv menšín

Miroslav Kusý v knihe *Slovakia Problems of Democratic Consolidation* konštatuje, že v rámci Československa bolo Slovensko na implementovanie ľudských práv a politických slobôd do politického systému pripravené menej ako Česko, prípadne susedné post-komunistické štáty.⁶⁴ V roku 1991 prijalo Československo Základnú listinu práv a slobôd, ktorá zodpovedala normám Európskej Únie. Do roku 1993, teda do rozdelenia Československa na dva samostatné štáty, sa ale táto rozdielnosť neprejavila naplno. Po rozdelení Československa stratili menšiny záruky, ktoré im poskytovala federálna vláda. Nová Slovenská vláda tieto záruky nielenže neobnovila, ale menšiny boli vystavené zákonom, ktoré ich obmedzovali. Aj postoj vlády k menšinám je jeden z mnohých dôvodov, prečo Slovensko nebolo zaradené do prvej skupiny zemí, ktoré rokovali o vstupe do EÚ.⁶⁵

Už v počiatkoch vzniku samostatného štátu Slovensko vyradilo menšiny z účasti na formovaní štátu, aj keď menšiny tvoria približne 20% obyvateľstva, z toho najpočetnejšia je maďarská a rómska menšina.⁶⁶ Prejavilo sa to napríklad v Preambule Ústavy Slovenskej

⁶² Soňa Szomolányi a John A. Gould *Slovakia: Problems of democratic consolidation and the struggle for the rules of the game* (Bratislava: Friedrich Ebert Foundation, 1997), 191.

⁶³ Minton F. Goldman *Slovakia since independence: a struggle for democracy* (Westport, Conn.: Praeger, 1999), 75.

⁶⁴ Soňa Szomolányi a John A. Gould *Slovakia: Problems of democratic consolidation and the struggle for the rules of the game* (Bratislava: Friedrich Ebert Foundation, 1997), 171.

⁶⁵ Eva Irmanová, *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989* (Ústí nad Labem: Albis International, 2005), 254.

⁶⁶ Oficiálne stránka Štatistického úradu Slovenskej Republiky, <https://slovak.statistics.sk/> (stiahnuté 5.5.2019)

Republiky, kde stojí „My, národ slovenský,...“⁶⁷, alebo vo výbere štátnej hymny, ktorá je adresovaná výlučne Slovákom. Okrem toho druhoradost' národných menšín v Ústave podporujú aj články o štátnom jazyku, školstve a politických stranách. Predsedovia maďarských politických strán sa vyhradili voči Ústave a vypracovali návrh, ktorý riešil otázku menšín.

Čo sa týka zastúpenia v parlamente, rómska menšina mala zastúpeného len jedného poslanca, zatiaľ čo maďarskú menšinu vo vláde zastupovala koalícia Spolužitie-Maďarské kresťanskodemokratické hnutie. V prvej a druhej Mečiarovej bola piatym najsilnejším subjektom. V tretej vláde sa ku koalícii pripojila aj strana MOS a vznikla tzv. Maďarská koalícia, ktorá bola tretím najsilnejším subjektom. Maďarská koalícia tvorila opozíciu. Vládnuce HZDS a SNS sa dá považovať za strany, ktoré boli protimenšinová.

Vláda Vladimíra Mečiara v roku 1995 prijala jazykový zákon, ktorý upravuje postavenie slovenského jazyka voči jazykom menšín, predovšetkým vo verejnom styku. Tento zákon je zakotvený aj v Ústave (čl.6), kde sa píše: „Na území Slovenskej republiky je štátnym jazykom slovenský jazyk. Používanie iných jazykov než štátneho jazyka v úradnom styku ustanoví zákon“. Zákon nariadil povinnú výuku v slovenčine, tento zákon sa týkal aj oblastí kde žijú prevažne menšiny. Tak isto, tento zákon rušil používanie menšinového jazyka v úradnom styku v obciach kde žilo viac ako 20% občanov národnostnej menšiny. K zmene zákona došlo až v roku 1998.⁶⁸

V roku 1995 bol v Žiari nad Hronom poliaty benzínom a podpálený Mário Goral, chlapec rómskeho pôvodu. Keďže išlo o rasisticky ladený útok, rómska menšina žiadala zriadiť ombudsmana, teda verejného ochrancu práv. Tento nezávislý ústavný orgán by kontroloval činnosť štátnych orgánov vo veciach týkajúcich sa ľudských práv a práv menšín. Vláda Rómom po incidente nevyhovela, a to aj napriek tomu, že niektoré okolité krajiny už ombudsmana mali, úrad ombudsmana vznikol na Slovensku až v roku 2001.⁶⁹

4.5 Odvolanie Františka Gauliedera

František Gaulieder bol poslancom HZDS, no Vladimír Mečiar ho tohto mandátu v roku 1996 zbavil. Dôvodom bola Gauliederova kritika Mečiarovej politiky, HZDS sa

⁶⁷ „Ústava Slovenskej republiky“, Oficiálna stránka prezidentského úradu, <https://www.prezident.sk/upload-files/20522.pdf> (stiahnuté 5.5.2018)

⁶⁸ „Všetky doterajšie zmeny a novelizácie zákona o štátnom jazyku“, Oficiálna stránka Ministerstva kultúry, <http://www.culture.gov.sk/vdoc/194/zmeny-a-novelizacie-zakona-o-statnom-jazyku-lac.html> (stiahnuté 5.5.2018)

⁶⁹ Malo ho napríklad Poľsko, Maďarsko, Slovinsko aj Ukrajina

odvolávalo na to, že poslanec reprezentuje stranu a teda musí konať v súlade so stranou. Gauliederovo miesto nahradil Ján Belán, ktorý bol trestne stíhaný a tým dostal poslaneckú imunitu. Ústavný súd tento počin označil za nezákonný, tak isto aj Európsky súd pre ľudské práva. Aj táto kauza bola ďalším z dôvodov, prečo bolo Slovensko vyradené z prístupových rozhovorov do Európskej Únie.

František Gaulieder kvôli nesúhlasu s politikou HZDS vystúpil 5. novembra 1996 zo strany. HZDS tak stratila takzvanú blokačnú menšinu, vďaka ktorej mohla zablokovať možné zmeny Ústavy, čo sa pochopiteľne nepáčilo autoritatívnemu Mečiarovi. Vtedajší predseda Národnej Rady SR, Ivan Gašparovič, 20. novembra 1996 obdržal od Gauliedera list, v ktorom píše že sa nechce vzdať poslaneckého mandátu. 28. novembra 1996 údajne Gašparovič obdržal ďalší list, v ktorom Gaulieder písal, že sa poslaneckého mandátu vzdá. Gaulieder existenciu druhého listu poprel a zopakoval, že sa nehodlá vzdať poslaneckého mandátu.⁷⁰ Napriek tomu bolo prijaté uznesenie NRSR, že sa poslanec Gaulieder vzdáva mandátu.

F. Gaulieder dal konanie NRSR preskúmať na Ústavný súd, keďže opakovane tvrdil, že sa poslaneckého mandátu nevzdáva a údajný list, v ktorom to tvrdí označil za podvrh. Ústavný súd rozhodol v prospech Gauliedera, no zároveň rozhodol, že o kompenzácií musí rozhodnúť NRSR. Koalícia na čele s HZDS bojkotovala mimoriadnu schôdzu NRSR, kde sa mala vyjadriť k rozhodnutiu Ústavného súdu.⁷¹ Mečiar spochybnil rozhodnutie Ústavného súdu a koalícia nepodporila navrátenie poslaneckého mandátu Gauliederovi.

4.6 Únos prezidentovho syna

Predseda HZDS a vtedajší premiér Vladimír Mečiar bol s prezidentom Michalom Kovárom v konflikte, pretože prezident sa niekoľko krát otvorene vyhradil proti Mečiarovej politike, ale aj proti Ivanovi Lexovi, Mečiarovej pravej ruke. V roku 1995 bola schválená novela zákona a riaditeľa Slovenskej informačnej služby (SIS) už neschvaľoval parlament ale vláda, čo znamenalo, že v tretej vláde V. Mečiara sa stal riaditeľom SIS Ivan Lexa. SIS bola mimoriadne dôležitý orgán s veľkými právomocami, prostredníctvom ktorého sa Lexa

⁷⁰Milan Galanda a Juraj Hrabko *Poslanecký mandát na Slovensku* (Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1998), 36.

⁷¹Marián Belko a Lubomír Kopeček *Moc zákonodárna: Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvom desaťročí samostatnosti* (Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno 2003), 41.

v spolupráci s Mečiarom pokúšal o diskreditáciu a odstránenie prezidenta z funkcie.⁷²

V roku 1992 sa vyšetroval podvod voči slovenskej firme Technopol, Slovenský úrad organizovanej kriminality však tento prípad uzavrel bez ďalšieho vyvodenia dôsledkov. Prípad otvorili nemeckí vyšetovatelia znova v roku 1993 pretože zistili, že osoba podozrivá z nelegálneho držania zbraní figuruje aj v kauze Technopol a začali samostatné vyšetrovanie. Obvinený v roku 1994 vo svojej výpovedi uviedol, že do kauzy Technopol je údajne zapletený aj prezidentov syn, Michal Kováč mladší.⁷³ Tým sa celá kauza spolitizovala, a provládny denník Slovenská Republika avizoval, že na prezidentovho syna je v Nemecku vydaný zatykač.⁷⁴

Na M. Kováča ml. v tom čase nebol vydaný zatykač, ale bol predvolaný k výsluchu, ktorý sa mal uskutočniť 31.8.1995. M. Kováč ml. sa na výsluch nedostavil, pretože bol proti svojej vôli zavlčený za slovenské hranice. M. Kováč ml. bol napadnutý, násilne prenesený do auta páchatel'ov, kde ho následne opili do bezvedomia, vložili do kufru auta, ktoré zaparkovali pred policajnú stanicu v Hainburgu. Následne bolo rakúskej polícií anonymne oznámené, že sa pred danou policajnou stanicou nachádza človek, na ktorého je vydaný medzinárodný zatykač. Prípacom sa tak začala zaoberať aj rakúska polícia.

Prezident požiadal Ministerstvo zahraničných vecí, aby požiadalo Rakúsko o vydanie M. Kováča ml.. Predseda vlády V. Mečiar to však odmietol, pretože na to podľa neho neboli právne dôvody. Vyšetrovateľ prípadu verejne povedal, že si myslí, že do únosu je zapletená Slovenská informačná služba. Po tomto výroku bol okamžite odvolaný a nahradený vyšetrovateľom blízkym Mečiarovi. To že do prípadu je zapletená SIS potvrdil aj svedok únosu Oskar Fegyveres. V tom čase na verejnosť prenikla nahrávka rozhovoru I. Lexu a ministra vnútra, ktorá potvrdzuje tvrdenie, že je do únosu zapletená SIS, obaja však pravosť nahrávky popreli. Lexa dokonca tvrdil, že išlo o predstieraný únos, ktorý naplánoval sám M. Kováč ml.⁷⁵ V roku 1996 bolo celé vyšetrovanie pre nedostatok dôkazov uzavreté.

Oskar Fegyveres, svedok únosu, vo svojej výpovedi obvinil SIS z účasti na únose a predložil dôkazy, ktoré toto tvrdenie potvrdzujú. Zo strachu o prípadnú pomstu O.

⁷² Euba Lesná *Únos demokracie: zo zákulisia slovenskej tajnej služby* (Praha: G plus G, 2001), 333.

⁷³ Peter Tóth, „Vládna koalícia navrhovala prezidentovi riešenie kauzy Technopol prostredníctvom J. Luptáka a J. Slotu. Kauza Technopol nielen očami Petra Krylova“, *SME*, 20. marec 1996, <https://www.sme.sk/c/2106330/vladna-koalicia-navrhovala-prezidentovi-riesenie-kauzy-technopol-prostrednictvom-j-luptaka-a-j-slotu-kauza-technopol-nielen-ocam.html> (stiahnuté 5.5.2018)

⁷⁴ „Chronológia kauzy M. Kováča ml.“, *SME*, 5. február 1998, <https://www.sme.sk/c/2143336/chronologia-kauzy-m-kovaca-ml.html> (siahnuté 5.5.2019)

⁷⁵ „Chronológia kauzy M. Kováča ml.“, *SME*, 5. február 1998, <https://www.sme.sk/c/2143336/chronologia-kauzy-m-kovaca-ml.html> (siahnuté 5.5.2019)

Fegyveres odišiel do zahraničia a s vyšetrovacími orgánmi komunikoval prostredníctvom Róberta Remiáša. Róbert Remiáš v roku 1996, teda ešte v čase vyšetrovania, tragicky zahynul počas výbuchu vo svojom vlastnom aute. Piaty členovia SIS mali vyhľadať aj O. Fegyveresa a údajne ho zlikvidovať.⁷⁶

Prezident svojmu synovi udelil milosť a aj napriek snahe V. Mečiara z funkcie neodstúpil a ostal až do konca svojho funkčného obdobia. V roku 1998 však časť kompetencií prezidenta prešla vláde, V. Mečiar tak okamžite vyhlásil amnestiu pre skutky súvisiace s únosom a aby „sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné konanie pre podozrenie z trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s oznámeným zavraždením Ing. Michala Kováča“⁷⁷. Kvôli amnestiám sa tak únos prezidentovho syna ani vražda R. Remiáša neobjasnili a nikomu nebola vyvozená zodpovednosť.

4.7 Mečiarove amnestie

Od januára do decembra roku 1998 na seba prevzali prezidentské právomoci vtedajší predseda vlády V. Mečiar a predseda Národnej rady I. Gašparovič, neskôr J. Migaš . Dôvodom bolo, že prezidentovi M. Kováčovi 2. marca 1998 vypršal mandát a nemal ho kto nahradiť. Napriek tomu že nový prezident sa volil v Národnej rade až 5-krát, žiaden z kandidátov nezískal potrebných 90 hlasov (trojpäťtinová väčšina), keďže prezident sa začal voliť priamo až od roku 1999.

Hneď v deň kedy prezidentovi vypršal mandát a niektoré právomoci prešli na predsedu vlády, V. Mečiar vyhlásil 3. marca 1998 amnestie, ktoré boli ešte v ten deň vydané v Zbierke zákonov. Problémový bol článok V, ktorého znenie je nasledovné: „Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.“ a článok VI: „Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavraždení Michala Kováča mladšieho do cudziny.“⁷⁸

Zo strany V. Mečiara išlo o jasné marenie spravodlivosti, pretože v oboch kauzách

⁷⁶ „Správa V. Mitra o plnení úloh Slovenskej informačnej služby“, *SME*, 19. február 1999, <https://www.sme.sk/c/2179894/sprava-v-mitra-o-plneni-uloh-slovenskej-informacnej-sluzby.html> (stiahnuté 5.5.2019)

⁷⁷ „Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii“, Právny a informačný portál, https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/214/vyhlasene_znenie.html (stiahnuté 4.5.2018)

⁷⁸ Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky z 3. marca 1998 o amnestii“, Právny a informačný portál, https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/55/vyhlasene_znenie.html (stiahnuté 4.5.2019)

bol Mečiar a ľudia jemu blízky podozrivý zo zneužívania svojej moci a diskreditácie vtedajšieho prezidenta. Dva dni po vyhlásení amnestií sa v Bratislave uskutočnil protest proti Mečiarovým amnestiám. Európska Únia vydala stanovisko, kde Mečiarove amnestie odsudzuje. Mečiar ich obhajoval tým, že je to pokus o upokojenie spoločnosti pred pripravovanými parlamentnými voľbami. Amnestie sa pokúsila zrušiť nová vláda, no neúspešne. Definitívne boli zrušené až v roku 2017.

5. Slovensko ako konsolidovaná demokracia

5.1 Vytvorenie koalície proti Mečiarovi

Mečiarova tretia vláda (od 13. decembra 1994 do 30. októbra 1998) bola z pohľadu dodržiavania demokratických práv najproblémovjšia. Toto obdobie za zároveň nazýva aj mečiarizmus, respektíve vyvrcholenie mečiarizmu, čo označuje autoritatívny spôsob vládnutia, počas ktorého boli porušované demokratické práva a zneužívaná politická moc. Práve počas toho obdobia bol unesený prezidentov syn, boli vyhlásené amnestie, a vláda sa snažila zmeniť niektoré zákony v jej prospech, tak isto sa nedalo hovoriť ani o nezávislosti médií. Toto obdobie slovenských dejín mnohí politológovia dokonca označujú za iliberálnu demokraciu.⁷⁹

Opozičné strany sa v roku 1997 spojili a vytvorili koalíciu aby sa v nastávajúcich voľbách mohli postaviť Mečiarovi, jeho strane a vláde koalície Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS), Slovenská národná strana (SNS), Roľnícka strana Slovenska (RSS) a Združenie robotníkov Slovenska (ZRS). Opozičné strany, konkrétne Demokratická Únia (DÚ), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Demokratická strana (DS), Sociálnodemokratická strana Slovenska (SDSS) a Strana zelených na Slovensku (SZS), vytvorili Slovenskú demokratickú koalíciu (SDK).

Mečiar si uvedomoval silu koalície a preto sa snažil včas zakročiť a vláda prijala v roku 1997 zákon, ktorý bol namierený proti koalíciám, konkrétne proti SDK. Zákon žiadal aby na to aby sa mohli koalície dostať do parlamentu potrebujú až 25%. Dovtedy platilo, že koalícia sa v parlamentných voľbách brala ako 1 politický subjekt, takže na to by sa dostali do parlamentu im stačilo prekročiť hranicu 5%. Zákon okrem toho zaviedol namiesto pôvodných 4 volebných obvodov, jeden.⁸⁰

⁷⁹ András Bozóki, „Illiberal Democracy Belongs to the Hybrid Regimes“, <http://www.publicseminar.org/2017/08/illiberal-democracy-belongs-to-the-hybrid-regimes/> (stíhanuté 5.5.2019)

⁸⁰ Soňa Szomolányi, *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2005), 136.

Reakciou koalície SDK na novelu volebného zákona bolo, že koalícia sa formálne pretransformovala na jednu politickú stranu s rovnakým názvom. Členovia SDK tak museli oficiálne vystúpiť zo svojich strán, aj keď sa hovorilo len o dočasnom riešení. Napríklad predseda KDĽH Ján Čarnogurský odmietol svoju stranu opustiť, preto ani nekandidoval v nastávajúcich voľbách za SDK. Predseda SDK, teraz už ako politickej strany, sa stal Mikuláš Dzurinda z KDĽH.

5.2 Návrat k demokratickým princípom

Parlamentné voľby prebehli 25-26. septembra 1998. Z hľadiska demokratickej konsolidácie to boli veľmi dôležité voľby, pri ktorých sa očakávalo, že sa rozhodne či bude Mečiar vládnuť aj ďalšie volebné obdobie a Slovensko sa bude naďalej vzdávať od demokratických hodnôt a postupne dostávať do medzinárodnej izolácie, alebo sa do vlády dostane opozícia a zmení smerovanie Slovenska. Vysoká volebná účasť 84,2% potvrdzuje dôležitosť týchto volieb.

Slovenská demokratická koalícia do volieb vstupovala s premysleným a rozsiahlym programom, aj napriek tomu že strana bola výsledkom spojenia názorovo odlišných strán. SDK vo svojom programe hovorí o návrate k právnemu štátu a zaväzuje sa pripraviť nový koncept Ústavy, ktorá garantuje dodržiavanie demokratických a ľudských práv, vymedzuje právomoci poslanca Národnej rady, upravuje podmienky referenda a zavádza priamu voľbu prezidenta. Týmto jasne reaguje na niektoré kauzy Mečiarovej vlády. Ďalšou významnou súčasťou programu je snaha o začlenenie Slovenska do Severoatlantickej aliancie, Európskej únie a OECD.⁸¹

Voľby v roku 1998 síce opäť vyhrala strana HZDS s 27% ale znamenalo to porážku, pretože im to nestačilo na vybudovanie koalície. SDK sa umiestnilo tesne za HZDS s 26,3% no podarilo sa im dostať do vládnej koalície spoločne so Stranou demokratickej ľavice (SDL), Stranou maďarskej koalície (SMK), Stranou občianskeho porozumenia (SOP) a vytvorili tak trojpäťtinovú väčšinu, ktorá bola potrebná na zmenu Ústavy. Predsedom vlády sa stal Mikuláš Dzurinda. Soňa Szomolányi, profesorka a uznávaná slovenská politologička, tieto voľby, respektíve prvú vládu M. Dzurindu prirovnáva k porevolučnému obdobiu a prvej demokraticky zvolenej vláde.⁸² Tak isto ako v roku 1990, aj táto nová vláda mala za úlohu obnoviť proces demokratickej konsolidácie.

⁸¹ Grigorij Mesežnikov *Voľby 1998: Analýza volebných programov politických strán a hnutí* (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1998), 14-18.

⁸² Soňa Szomolányi, *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2005), 137.

5.3 Koniec medzinárodnej izolácie

Významným vonkajším faktor pre demokratickú konsolidáciu na Slovensku v časovom rámci mojej bakalárskej práce boli integračné procesy do Európskej Únie (EÚ) a Severoatlantickej aliancie (NATO) a Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Na to aby Slovensko vôbec mohlo byť zaradené do integračných procesov týchto organizácií muselo splniť základné podmienky a to stabilita demokratických inštitúcií, právny štát, ochrana ľudských práv a menšinových práv a fungujúce trhové hospodárstvo.

Slovenská Republika z dôvodu neplnenia týchto podmienok - Kodanských kritérií, v roku 1997 nebola prizvaná do rozhovorov o vstupe do EÚ. Zmena nastala až po výmene vlády v roku 1998. M. Dzurinda si za jeden z hlavných cieľov vytýčil aby bolo Slovensko znova zaradené do integračných rozhovorov. Za týmto účelom bola Európskou Komisiou vytvorená aj takzvaná Slovakia High Level Working Group, ktorá mala Slovensku pomôcť splniť Kodanské kritériá. Európska Komisia pozitívne hodnotila zmenu vlády v roku 1998 a po prezidentských a komunálnych voľbách v roku 1999 označila stabilitu politického systému na Slovensku za obnovenú.⁸³

Členstvo v NATO bolo podmienené podmienkami podobnými Kodanským kritériám, ktoré boli zakotvené vo Washingtonskej zmluve, teda sloboda, liberálna demokracia, právny štát a stabilita. Podobne ako to bolo v prípade EÚ, tretia Mečiarova vláda (1994-1998) bola dôvod prečo bolo Slovensko v roku 1997 vyradené z prvého kola rozšírenia NATO. Okrem porušovania demokracie, ktoré bolo za Mečiarovej vlády viditeľné, Slovensko nespĺnilo ani podmienky týkajúce sa zahraničnej a bezpečnostnej politiky a Slovensko malo zlé vzťahy aj s niektorými členmi NATO. Nová vláda na čele s Dzurindom chcela byť plnohodnotným členom NATO, čo dokázala v roku 1999 kedy jednotkám NATO Slovensko umožnilo prelet cez krajinu. V tom istom roku bol na Washingtonskom summite prijatý Akčný plán, ktorý mal Slovensko pripraviť na vstup do NATO.

Z pohľadu demokratickej konsolidácie na Slovensku boli snahy zaradenie do euroatlantických štruktúr pre Slovensko kľúčové. Slovensko síce podpísalo Asociačnú zmluvu o vstupe do EÚ, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1995, no v dôsledku tretej Mečiarovej vlády sa Slovensko ocitlo v medzinárodnej izolácii. Prejavom medzinárodnej izolácie bolo vyradenie Slovenska z rozhovorov o vstupe do NATO a EÚ, aj napriek tomu, že susedné krajiny vrátane Česka prizvané boli. K prístupovým rozhovorom bolo Slovensko

⁸³ Soňa Szomolányi, *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004* (Bratislava: Univerzita Komenského, 2005), 316.

prizvané opäť v roku 2000 a plnohodnotným členom NATO sa stalo 29. marca 2004,
plnohodnotným členom EÚ sa stalo 1.mája 2004.

Záver

V úvode práce som si položila za cieľ zodpovedať otázku či bol proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch 1989-1998 úspešný a čo boli príčiny jeho úspechu, respektíve neúspechu. Po skúmaní tejto problematiky so došla k záveru, že proces demokratickej konsolidácie v časovom rámci, ktorým sa táto práca zaoberá, nebol úspešný. Tým sa potvrdila moja hypotéza. Demokratická konsolidácia bola započatá po Zamatovej revolúcii a zo začiatku sa proces javil úspešným, no po rozdelení Českej a Slovenskej Federácie sa začal postupne spomaľovať, až sa úplne zastavil. Proces demokratickej konsolidácie bol znovu obnovený až po zmene vlády v roku 1998.

Za neúspechom demokratickej konsolidácie je hneď niekoľko príčin, ktoré na seba nadväzujú. V počiatkoch demokratizácie, teda počas Zamatovej revolúcie vznikla situácia, kedy hnutie Verejnosť proti násiliu síce zmenu režimu dosiahlo, no nebolo na ňu pripravené ani personálne ani koncepčne. VPN chcelo slobodné voľby a ekonomickú transformáciu, no nemalo konkrétny plán akým spôsobom by mala prebiehať transformácia, alebo kto bude v novej vláde. Nebol žiaden predstaviteľ z rád VPN, ktorý by bol ochotný chopiť sa moci a začať budovať demokratický štát. Táto nekompetentnosť negatívne vplývala na demokratickú konsolidáciu, do novej demokratickej vlády sa tak dostali aj komunistickí predstavitelia a neskôr, ako premiér z vôle VPN, Vladimír Mečiar. Čiastočne preto, že neboli k dispozícii lepší kandidáti. Česko v rámci spoločnej federácie bolo na nastávajúce zmeny pripravené lepšie. Aj to je jeden z dôvodov prečo demokratická konsolidácia prebehla v Česku hladšie ako na Slovensku.

Ďalším faktorom neúspešnej konsolidácie je rozpad Českej a Slovenskej Federácie. Česko pozitívne vplývalo na Slovensko v mnohých oblastiach. Napríklad čo sa týka postavenia menšín, federálne zákony boli zhovievavejšie a snažili sa chrániť menšiny. Po vzniku samostatnej Slovenskej Republiky takéto zákony chýbali a menšiny stratili legislatívnu ochranu. Zánik federácie okrem iného umožnil získať vtedajšiemu premiérovi Vladimírovi Mečiarovi federácie väčšie právomoci a rozhodujúce mocenské postavenie v novom štáte, čo negatívne vplývalo na demokratickú konsolidáciu. Okrem toho Slovensko bolo pod dvojitým tlakom, muselo zvládnuť náročný proces demokratickej tranzície a jej konsolidácie a súčasne budovať nový štát.

Za jeden z najdôležitejších faktorov možno považovať autoritatívnu povahu Vladimíra Mečiara, ktorý bol pri moci takmer nepretržite od roku 1990 do roku 1998, a to aj napriek tomu, že mu bola vyslovená dvakrát nedôvera. S jeho autoritatívnou povahou súvisí

mocenský boj s prezidentom Michalom Kováčom, kde sa snažil eliminovať jeho právomoci a diskreditovať ho, počas čoho sa nebál zájsť až tak ďaleko, že na politické účely zneužíval Slovenskú informačnú službu a vyhlásenými amnestiami zabránil vyšetreniu únosu prezidentovho syna Michala Kováča ml. a vraždy korunného svedka Róberta Remiáša. Tak isto sa snažil obmedziť opozíciu, umlčať kritikov, či už v parlamente, alebo médiách a ignoroval zahraničnú kritiku.

V časovom rámci mojej bakalárskej práce nefungoval ani právny štát. Nedostatočný legislatívny rámec, ktorý bol vytváraný „za pochodu“ ekonomickej transformácie spôsobil, že počas privatizácie bol vytvorený priestor pre korupciu, klientelizmus a tunelovanie. Slabá legislatíva sa prejavila aj pri referende, kde nebolo dostatočne právne definované za akých okolností môže byť vyhlásené referendum, čo bolo využívané na politický súboj. Vláda nerešpektovala ani rozhodnutia Ústavného súdu, konkrétne v prípade zmareného referenda a v prípade odobratia mandátu poslancovi Františkovi Gauliederovi.

To že v danom časovom období demokratická konsolidácia nebola úspešná potvrdzuje aj fakt, že Slovensko ako jediná krajina z regiónu bolo vyradené z prístupových rozhovorov EÚ a NATO. V zahraničí však bola pozitívne hodnotená zmena vlády po voľbách v roku 1998 a jasné vyslovenie novej vlády, že Slovensko chce obnoviť integračný proces a demokratické smerovanie krajiny. Na to reagovali aj zahraničné inštitúcie a následne boli obnovené prístupové rozhovory. Aj napriek pozitívnemu obratu v smerovaní Slovenska, nová vláda nebola ani zďaleka ideálna. Časť vládnej koalície, konkrétne Strana demokratickej ľavice, nebola stotožnená s novým proreformným kurzom, no toto časové obdobie už nie je predmetom skúmania tejto bakalárskej práce.

Autori, ktorí sa zaoberajú demokratickou konsolidáciou na Slovensku hodnotia tento proces nasledovne. Ľuboš Kubín píše, že úspešnosť konsolidácie v období do roku 2000 ostáva otvorenou otázkou, napriek tomu však považuje prechod k demokratickému režimu za ukončený. S tým súhlasí aj Samuel P. Huntington, keďže hlavným ukazovateľom zavŕšenej demokratizácie sú slobodné a demokratické voľby, ktoré na Slovensku prebehli v roku 1990. Autori Juan J. Linz a Alfred C. Stepan hovoria o štátoch, ktoré síce prešli demokratickou tranzíciou, ale nejedná sa ešte o konsolidované demokracie, čo je jav typický pre post-sovietske krajiny a takéto štáty označujú za hybridné režimy. Michal Kubát uvádza, že Slovensko plní podmienky konsolidovanej demokracie len čiastočne, o Slovensku teda píše ako o semi-konsolidovanej demokracii. Minton F. Goldman tak isto Slovensko v danom časovom období nepovažuje za konsolidovanú demokraciu aj keď spĺňa formálne kritéria, ale za kľúčový problém považuje spôsob vládnutia Vladimíra Mečiara.

S mojimi závermi súhlasí aj „watchdog“ demokracie Freedom House a za kľúčový obrat v procese demokratickej konsolidácie tak isto považuje voľby v roku 1998. Freedom House pozitívne hodnotí odchod Vladimíra Mečiara z politiky, a medzinárodnú izoláciu Slovenska pripisuje práve jeho vláde, nakoľko Slovensko bolo vyradené z rozhovorov o vstupe do EU a NATO. Vladimíra Mečiara nahradil Mikuláš Dzurinda a do novej vlády boli prizvaní aj členovia maďarskej koalície. Okrem toho pozitívne hodnotí vyšetovanie Mečiarových korupčných zločinov, zmenu ústavy, slobodu náboženstva, slobodu politických strán a iné. Od roku 1999 Freedom House považuje Slovensko za konsolidovanú demokraciu.

Summary

The main aim of this thesis was to answer the question whether the process of democratic consolidation in Slovakia in years 1989-1998 was successful and what were the main causes of its success or failure. After the detailed analysis of the issue, I came to the conclusion that the process of democratic consolidation in the given time frame was not successful, thus confirming my hypothesis. Process of democratic consolidation begun after the Velvet Revolution, and from the beginning it seemed optimistic, however after the dissolution of Czechoslovakia, the process began to slow down until it completely stopped. The process of democratic consolidation was re-established after the change of the government in 1998.

There are several reasons behind the failure of democratic consolidation. At the beginning of democratization, during the Velvet Revolution, VPN achieved a change of regime, although VPN was not prepared, either personally or conceptually, for those changes. VPN wanted free elections and economic transformation, but they had no clear strategy or program of transformation or who would be in the new government. There were no representatives within VPN who would be willing to seize power and start building a democratic state. This incompetence had a negative impact on democratic consolidation. Therefore, former communist party members were part of the new government and Vladimír Mečiar, nominated by VPN, became the prime minister. Partly because better candidates were not available. Within the Czech and Slovak Federative Republic, Czechia was better prepared for the upcoming changes. This is also one of the reasons why democratic consolidation has been smoother in the Czech Republic than in Slovakia.

Another factor of unsuccessful consolidation is the dissolution of the Czech and Slovak Federative Republic. The Czech Republic has had a positive impact on Slovakia in many areas. For example, with regard to minority status, federal laws have been more tolerant and have

sought to protect minorities. After the creation of an independent Slovak Republic, such laws were lacking, and minorities lost legislative protection. The dissolution of the federation enabled Vladimír Mečiar to gain greater control and a decisive power in the new state, which had a negative impact on democratic consolidation. In addition, Slovakia was under double pressure, had to cope with the demanding process of democratic transition and its consolidation, while building a new state.

One of the most important factors is the authoritarian nature of Vladimír Mečiar, who was in power almost continuously from 1990 to 1998, even though he was dismissed twice. While he was in the office, he was frequently confronted over his policies by president Michal Kováč. Therefore, Mečiar tried to eliminate his powers and discredit him, which have led to several open conflicts. Mečiar was willing to abuse the State Information Service for political purposes and prevented the investigation of the kidnapping of the president's son Michal Kováč jr. and murder of the witness Robert Remiáš. He also tried to limit opposition, to silence critics, whether in parliament or in the media, and chose to ignore foreign disapproval.

During the time frame of this thesis, the rule of law was weakened and threatened. The insufficient legislative framework that was established during the economic transformation has created room for corruption and clientelism during privatization. Weak legislation was present also in the issue of referendum, where it was not legally defined under what circumstances a referendum could be declared, and referendum was used for a political manipulation. The government did not respect the decisions of the Constitutional Court, particularly in the case of a dismissed referendum in 1997 and in the event of the expelling the member of the parliament František Gaulieder.

The statement that democratic consolidation was not successful in the given period is also confirmed by the fact that Slovakia, as the only country in the region, was excluded from EU and NATO accession talks. Election in 1998 and rule of the new government was a clear statement that Slovakia wants to restore the integration process and continue the democratic consolidation. Foreign institutions responded to this, and the accession talks were renewed. Despite a positive turn, the new government was far from ideal. Part of the government coalition, namely Party of the Democratic Left, did not approve the new pro-reform course, but this is no longer the subject of this bachelor thesis.

Použitá literatúra

- Antalová, Ingrid. *Verejnosť proti násiliu 1989 – 1991: Svedectvá a dokumenty*. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 1999.
- Beblavý, Miroslav a Anton Marcinčin. *Hospodárska politika na Slovensku 1990-1999*. Bratislava: Centrum pre spoločenskú a mediálnu analýzu, 2000.
- Belko, Marián a Ľubomír Kopeček. *Moc zákonodárna: Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvom desaťročí samostatnosti*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno 2003.
- Bútor, Martin a Péter Hunčík. *Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho, 1996.
- Bútor, Martin a František Šebej. *Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1998.
- Galanda, Milan a Juraj Hrabko. *Poslanecký mandát na Slovensku*. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1998.
- Goldman, Minton. *Slovakia since independence: a struggle for democracy*. Westport, Conn.: Praeger, 1999.
- Huntington Samuel P. *Tretí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého stololetí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.
- Irmanová, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*. Ústí nad Labem: Albis International, 2005.
- Kubát, Michal. *Postkomunismus a demokracie: politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán, 2003.
- Kubín, Ľuboš. *Rola politických elit pri zmene režimu na Slovensku*. Bratislava: Veda, 2002.
- Lesná, Ľuba. *Únos demokracie: zo zákulisia slovenskej tajnej služby*. Praha: G plus G, 2001.
- Leško, Marián. *Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl a politika bez zábran*. Bratislava: VMV, 1996.
- Linz, J. Juan a Alfred C. Stepan. *Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and post-communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996.
- Mesežnikov, Grigorij. *Volby 1998: Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1998.
- Szomolányi, Soňa. *Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2005.
- Szomolányi, Soňa a John A. Gould. *Slovakia: Problems of democratic consolidation and the struggle for the rules of the game*. Bratislava: Friedrich Ebert Foundation, 1997.

Internetové zdroje

Oficiálna stránka Freedom House. „Methodology“, <https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2018> (stiahnuté 5.5.2019)

Oficiálna stránka Ministerstva kultúry. „Všetky doterajšie zmeny a novelizácie zákona o štátnom jazyku“, <http://www.culture.gov.sk/vdoc/194/zmeny-a-novelizacie-zakona-o-statnom-jazyku-1ac.html> (stiahnuté 5.5.2019)

Oficiálna stránka nadácie Zastavme korupciu. „Privatizácia v období tretej Mečiarovej vlády“, <https://zastavmekorupciu.sk/kauzy/privatizacia-v-obdobi-tretej-meciarovej-vlady/> (stiahnuté 5.5.2019)

Oficiálna stránka NR SR. „Deklarácia Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky“, https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/v_deklaracia-o-zvrchovanosti.htm (stiahnuté 5.5.2019)

Oficiálna stránka prezidentského úradu. „Ústava Slovenskej Republiky“, <https://www.prezident.sk/upload-files/20522.pdf> (stiahnuté 5.5.2019)

Oficiálna stránka Štatistického úradu Slovenskej Republiky, <https://slovak.statistics.sk/> (stiahnuté 5.5.2019)

Právny a informačný portál. https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/214/vyhlasene_znenie.html (stiahnuté 4.5.2018)

Tisková zpráva Sociologického ústavu AV ČR. „Občané k rozdělení Československa před 10 lety“, https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a239/f9/100151s_PO21227.pdf (stiahnuté 5.5.2019)

Spravodajský archív

Hirman, Karel. „Kauza privatizácie Nafty Gbely má stále otvorený koniec“ *TREND*, 17. marec 1999, <https://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-/cislo-Marec/kauza-privatizacie-nafty-gbely-ma-stale-otvoreny-koniec.html>

Novotný, Pavel. „Divoká privatizácia? Dostal som virózu a vtedy sa niečo zošvindľovalo, tvrdí Mečiar“ *Hospodárske Noviny*, 6. január 2018, <https://slovensko.hnonline.sk/1670563-divoka-privatizacia-dostal-som-virozu-a-vtedy-sa-nieco-zosvindlovalo-tvrdi-meciar>

Pankovčínová, Jana a Juraj Hrabko, „Je po voľbách, zvyknite si! František Mikloško: "Precedens jedného absolútneho primitivizmu"“ *SME*, 31. októbra 1995, <https://www.sme.sk/c/2134211/je-po-volbach-zvyknite-si-frantisek-miklosko-precedens-jedneho-absolutneho-primitivizmu.html>

Tóth, Peter. „Vládna koalícia navrhovala prezidentovi riešenie kauzy Technopol

prostredníctvom J. Ľuptáka a J. Slotu. Kauza Technopol nielen očami Petra Krylova“ *SME*, 20. marec 1996, <https://www.sme.sk/c/2106330/vladna-koalicia-navrhovala-prezidentovi-riesenie-kauzy-technopol-prostrednictvom-j-luptaka-a-j-slotu-kauza-technopol-nielen-ocam.html>

„Chronológia kauzy M. Kováča ml.“ *SME*, 5. február 1998, <https://www.sme.sk/c/2143336/chronologia-kauzy-m-kovaca-ml.html>

„Experiment století aneb každý Čech akcionářem“ *České televize*, <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1452595-experiment-stoleti-aneb-kazdy-cech-akcionarem>

„Správa V. Mitra o plnění úloh Slovenskej informačnej služby“ *SME*, 19. február 1999, <https://www.sme.sk/c/2179894/sprava-v-mitra-o-plneni-uloh-slovenskej-informacnej-sluzby.html>

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Andrea Kačírová

E-mail:

andreakacirova@gmail.com

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

ZS 2018/2019

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS 2018/2019

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Vedoucí práce:

PhDr. Eva Irmanová, CSc.

Název práce:

Proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch 1989-1998

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

V roku 1989 prešlo vtedajšie Československo, tak ako aj iné krajiny Východného bloku, systémovými zmenami politického, ekonomického a sociálneho charakteru. Transformácia komunistického totalitného režimu na demokratický je zložitý a častokrát zdĺhavý proces. Za časový rámec tejto bakalárskej práce som si zvolila Zamatovú revolúciu v roku 1989 a koniec vlády Vladimíra Mečiara v roku 1998, pretože obe udalosti považujem za významné milníky v tomto procese. Po formálnom nastolení demokracie bolo nutné demokraciu udržať. Slovensko v danom časovom rozmedzí nebolo príkladom úspešnej konsolidácie, pretože boli závažne porušované ľudské práva, práva menšín, občianske slobody a nerešpektovanie právneho štátu. Slovensko sa vzdalo od demokratických hodnôt čo vyústilo do medzinárodnej izolácie a Slovensko nebolo prizvané do prístupových rozhovorov EÚ a NATO.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Od zadania projektu bakalárskej práce sme sa po konzultácii s vedúcim bakalárskeho seminára a vedúcou práce zhodli na zmene názvu z povodného "Proces demokratizácie na Slovensku v rokoch 1989-1998" na "Proces demokratickej konsolidácie na Slovensku v rokoch 1989-1998". Táto práca nepopisuje nastolenie demokratického režimu, ale primárne sa venuje jeho konsolidácii a následnému porušovaniu demokratických princípov. Nový názov je výstižnejší, pretože vo svojej práci sa snažím zodpovedať či bol tento proces úspešný a či bolo Slovensko v danom období konsolidovaná demokracia. Teritoriálne a časové vymedzenie bakalárskej práce ostalo nezmené.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Práca je členená do piatich hlavných kapitol. Prvá kapitola je teoretická a ponúka čitateľovi zoznámiť sa s pojmom demokratická konsolidácia a hlavnými koncepciami chápania tohto pojmu. Nasledujúce kapitoly sú členené chronologicky. Druhá kapitola sa zaoberá samotnou demokratickou tranzíciou, tretia kapitola začiatkom demokratickej konsolidácie. Štvrtá kapitola analyzuje na konkrétnych príkladoch porušovanie demokratických hodnôt. Piata kapitola hovorí o pozitívnom obrate v slovenskej politike a znovunavrátení k demokratickým princípom.

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Antalová Ingrid, Verejnost' proti násiliu 1989 – 1991: Svedectvá a dokumenty (Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 1999)

Goldman Minton F., Slovakia since independence: a struggle for democracy (Westport, Conn.: Praeger, 1999)

Huntington Samuel P., Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008)

Irmanová Eva, Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989 (Ústí nad Labem: Albis International, 2005)

Kubát Michal, Postkomunismus a demokracie: politika ve středovýchodní Evropě (Praha: Dokořán, 2003)

Kubín Ľuboš, Rola politických elit pri zmene režimu na Slovensku (Bratislava: Veda, 2002)

Leško Marián, Mečiar a mečiarizmus: politik bez škrupúl' a politika bez zábran (Bratislava: VMV, 1996)

Linz J. Juan a Stepan Alfred C., Problems of democratic transition and consolidation: southern Europe, South America, and post-communist Europe (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996)

Mesežnikov Grigorij, Voľby 1998: Analýza volebných programov politických strán a hnutí (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1998)

Szomolányi Soňa, Spoločnosť a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989-2004 (Bratislava: Univerzita Komenského, 2005)

Szomolányi Soňa a Gould John A., Slovakia: Problems of democratic consolidation and the struggle for the rules of the game (Bratislava: Friedrich Ebert Foundation, 1997)

Podpis studenta a datum

Schváleno

Datum

Podpis

Vedoucí práce

Vedoucí bakalářského semináře

Garant oboru